Vejledning om naturbeskyttelseslovens § 3 beskyttede naturtyper

Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen 2009

Kolofon

Titel:
Vejledning om naturbeskyttelseslovens § 3 beskyttede naturtyper.

Emneord:
Naturbeskyttelseslov, § 3, beskyttede naturtyper, vandløb, søer, moser, heder, strandenge, strandsumpe, ferske enge, biologiske overdrev, generelt beskyttede naturtyper, naturbeskyttelse.

Serietitel- og nummer:
Vejledning til naturbeskyttelsesloven

Udgiver:
By- og Landskabsstyrelsen, Miljøministeriet

Ansvarlig institution:
By- og Landskabsstyrelsen, Miljøministeriet

Copyright:
By- og Landskabsstyrelsen, Miljøministeriet

Forfatter:
§ 3 team, Naturområdet, By- og Landskabsstyrelsen

Anden bidragyder
Øvrige ansvarlige myndigheder

Sprog:
Dansk

År:
2009

URL:
www.blst.dk

ISBN nr. elektronisk version:
978-87-7091-036-1

ISBN nr. trykt version:
978-87-7091-035-4

Version:
Endelig

Versionsdato:
24. juni 2009

Formater:
Elektronisk PDF og Word 2003

Udgiverkategori:
Statslig

Resume:

Vejledningen retter sig mod administrationen af naturbeskyttelseslovens § 3 om en generel beskyttelse af naturtyper, den såkaldte § 3-beskyttelse. Vejledningen erstatter kapitel 3 i Vejledning om naturbeskyttelsesloven udgivet af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, i 1993.

I forhold til vejledningsteksten fra 1993 er vejledningen opdateret og udvidet med henvisninger til praksis og relevant lovgivning, og den tager højde for lovændringen i 2004 vedrørende beskyttelsen af biologiske overdrev.

Det er hensigten, at den opdaterede og udvidede vejledning dels skal understøtte kommunernes løsning af myndighedsopgaver på området og dels skal gøre det lettere for borgere og organisationer mm. at orientere sig om § 3-beskyttelsen.

Må citeres med kildeangivelse.

Indhold

1 INDLEDNING 6
Materiale i tilknytning til administration af beskyttelsesbestemmelsen 6

2 BESKYTTEDE NATURTYPER 9
Størrelsesgrænser 9
Mosaikregler 9

2.1 Søer og vandhuller 10
Naturlige søer - Menneskeskabte søer 10
Temporære søer 10

2.2 Vandløb 10
Udpegning af beskyttede vandløb 10
Revision af udpegningen af vandløb 11

2.3 Heder 11
Vegetation 11

2.4 Moser og lignende 12
Vegetation 13
Ekstensiv græsning 13
Forstlig udnyttelse 14

2.5 Strandenge 14
Beliggenhed 14
Vegetation 14

2.6 Strandsumpe 15

2.7 Ferske enge og biologiske overdrev 15
Ferske enge 15
Vegetation 15
Ferske enge i marsken 16
Ikke beskyttede arealer 16
Afgrænsning i forhold til andre naturtyper 16

2.8 Biologiske overdrev 16
Vegetation og dyreliv 17
Landskabelig karakter 18
Afgrænsning i forhold til andre naturtyper 18

3 ADMINISTRATION AF REGLERNE OM BESKYTTEDE NATURTYPER 19

3.1 Registrering af beskyttede naturtyper 19
Naturkvalitetsplanlægning 20

3.2 Oplysning om beskyttelsesordningen 20
Oplysningspligt 20

3.3 Arealberegning 21
Samlet naturareal 21
Ejerforhold 21
Søer 21

3.4 Undtagelser fra beskyttelsesordningen 22
Arealer i byzone og sommerhusområder 22
Lokalplaner fra før 1992 22

Aftaler om særlige driftsformer 22
Kystbeskyttelsesloven og bekendtgørelsen om bade- og bådebroer 23
Lov om drift af landbrugsjorder 23

3.5 Foranstaltninger, der kræver dispensation 24
Foranstaltningens karakter og virkning 24
Foranstaltninger uden for et beskyttet område 24
Vurdering i tilknytning til sager om eventuelle overtrædelser 25

3.6 Eksempler på foranstaltninger der kræver dispensation 25
Dambrug 25
Vandløbsregulering 25
Vandløbs- og sørestaurering 26
Vandløbsvedligeholdelse 26
Etablering af sø på § 3-areal og oprensning af urørte søer 27
Birdstrikes 27
Dræning 27
Spildevandsudledning 28
Vandindvinding 28
Dyrkning af afgrøder og omlæg 28
Gødskning og bekæmpelsesmidler 28
Udsætning af vilde dyr 29
Husdyr 29
Forstlig udnyttelse 30
Tilplantning og lignende. 30
Vej- og elanlæg 30
Terrænændringer, læhegn, vindmøller 30
Råstofindvinding 30
Byggeri 31
Campingvogne 31
Anlæg til husdyr 31
Haver 31
Naturpleje 31
Pleje af beskyttede naturtyper ejet af kommuner 32

3.7 Administrationen af dispensationsbeføjelsen 32
Særlige omstændigheder 32
Internationale forpligtelser 33
Nabointeresser skal ikke varetages 34
Små naturlokaliteter 34
Småsøer i byzone og sommerhusområder 34

3.8 Fastsættelse af vilkår 35
Vilkår om erstatningsbiotoper 35
Dispensation og vilkårsfastsættelse i lovliggørelsessager 35

4 SAMSPIL MED ANDRE DELE AF NATURBESKYTTELSESLOVEN: FREDNINGER, BYGGE- OG BESKYTTELSESLINIER, NATURA 2000, NATURPLEJE MV. 36

4.1 Fredninger 36
Fredningsmyndighederne 36
Fredningernes omfang og indhold. 36
Tilladelser/dispensation til ændringer i forhold til § 3 inden for fredede områder 37

4.2 Bygge- og beskyttelseslinjer 37

4.3 NATURA 2000-områder og generelt beskyttede arter 38
Forpligtelser i Natura 2000-områder 38
Anmeldepligt 39
Kommunal handlepligt 40
Generel beskyttelse af visse dyre- og plantearter efter Habitatdirektivet 40

5 FORHOLDET TIL ANDEN LOVGIVNING 41

5.1 Skovloven **41**

5.2 Husdyrgodkendelsesloven **41**

5.3 Råstofloven **43**

5.4 Vandløbsloven **44**

5.5 Planloven **44**
Retningslinjer i kommuneplaner 44
Lokalplaner 45
Særligt om VVM-proceduren 45

5.6 Museumsloven om sten- og jorddiger **45**

5.7 Lov om drift af landbrugsjorder **46**
Rydningspligt 46
Anmeldelse af 15 års genopdyrkningsret 47

6 ADMINISTRATIVE BESTEMMELSER 48

6.1 Tilsyn og håndhævelse **48**

6.2 Vilkår **48**
Tinglysning 48
Manglende opfyldelse af vilkåret 48

6.3 Bortfald af uudnyttede tilladelser **48**

6.4 Rækkefølgen i tilfælde hvor der kræves tilladelse efter flere forskellige bestemmelser i naturbeskyttelsesloven eller efter flere love **48**
Hovedregel samtidige afgørelser 48

6.5 Underretning af klageberettigede **49**
Kredsen der skal have skriftlig underretning 49
Høring af parter og klageberettigede 49
Underretningens indhold 50

6.6 Offentliggørelse af kommunalbestyrelsens afgørelser **50**
Regler om offentliggørelse 50
Offentliggørelsens indhold 50

6.7 Regler for klage og søgsmål **50**
Klagen indgives til kommunalbestyrelsen 50
Klagefrist 50

6.8 Opsættende virkning for tilladelser **51**

6.9 Søgsmål **51**

af dværgbuske. Især kan følgende græsarter udgøre det dominerende element i plantevæksten: Bølget bunke, fåresvingel, tandbælg, blåtop, sandskæg og katteskæg.

I grå klit og indsander kan man finde lav- og mosheder. Disse hedetyper er også omfattet af beskyttelsen.

I Danmark er heden sjældent et stabilt plantesamfund, og græsning, tidvis afbrænding og hugst er ofte en nødvendig forudsætning for, at hedens dværgbuske, græs og lav ikke bliver overvokset og udkonkurreret af buske og træer. Der vil derfor ofte forekomme hedearealer med varierende grader af tilgroning.

En hedemose, der opfylder betingelserne for at kunne karakteriseres som en mose, er formelt ikke omfattet af hedebegrebet, men falder ind under begrebet »moser og lignende« i lovens § 3. Såfremt hedemosen ikke kan karakteriseres som en mose, er den derimod omfattet af hedebegrebet. Sondringen er imidlertid på grund af dels den samme størrelsesgrænse dels mosaikreglen uden praktisk betydning, bortset fra i de tilfælde hvor det pågældende areal ligger i byzone eller sommerhusområde, jf. afsnit 3.4.

Der er i mange tilfælde jævne overgange mellem på den ene side visse hedetyper, »græsheder«, der er præget af græsser som bølget bunke, fåresvingel, blåtop m.v., og på den anden side biologiske overdrev. Disse er særligt i Østdanmark mange steder en pendant til den jyske hede, der domineres af hedelyng og andre dværgbuske. Hedelyngen har en begrænset levetid (20-30 år), og mange hedearealer er under tilgroning af selvsåede buske og træer som eg, bævreasp, gyvel, ene og nåletræer som bjergfyr. Betydelige hedearealer, der ikke er under regelmæssig naturpleje, har derfor stedvis karakter af mere eller mindre lukket krat. Sondringen mellem hede og overdrev er, under forudsætning af at det samlede udyrkede naturareal opfylder størrelseskriteriet, normalt uden praktisk betydning.

2.4 Moser og lignende

Begrebet »moser og lignende« i lovens forstand omfatter udyrkede eller ekstensivt udnyttede områder præget af en ferskvandspåvirket naturlig eller overvejende naturlig vegetation, som er knyttet til gennemsnitlig høj vandstand, og som kan have dannet tørv eller anden organisk aflejring. Begrebet er således en fællesbetegnelse for en række vådbundsområder med plantesamfund, der har betegnelsen efter vegetationens sammensætning, (f.eks. rørsump, starsump, ellesump, birkekær, pilekrat), eller efter vandtilførslen (højmose, kærmose, vældmose), eller efter andre forhold (f.eks. dyndeng, fugteng). Om et område kaldes mose eller kær har ingen betydning for beskyttelsen efter § 3. For mere specifikke kriterier til afgrænsning af moser se også Registreringsvejledningen.

Ofte vil det være vanskeligt at trække en præcis grænse mellem moser og andre typer af relativt uforstyrrede og naturligt forekommende plantesamfund som strandenge, strandsumpe og ferske enge. Derimod vil der som regel være markant synlige vegetations- eller terrænforskelle i forhold til dyrkede arealer, tilplantede skovarealer og terrænskel i form af veje, hegn, diger, grøfter m.v. I mange tilfælde vil mosegrænsen derfor kunne trækkes i forhold til arealer, der er i omdrift, eller vejspor, hegn, diger, ejendomsskel m.v.

En nærmere afgrænsning er imidlertid i de fleste tilfælde uden praktisk betydning, både fordi de omtalte naturtyper som oftest er omfattet af lovens § 3 med det samme arealmæssige krav, og fordi en flerhed af de pågældende naturtyper, der

sammenlagt udgør 2500 m^2, vil være omfattet af den generelle beskyttelse, jf. § 3, stk. 1.

Moser beliggende i sommerhusområder og byzone er omfattet af den generelle beskyttelse, medens dette kun i begrænset omfang er tilfældet for de øvrige naturtyper, jf. afsnit 3.4. Det vil således i denne henseende fortsat kunne være nødvendigt nærmere at afgøre, om et givet område må karakteriseres som en mose i modsætning til f.eks. en eng eller en hede.

Efter den tidligere naturfredningslovs § 43, stk. 2, var »moser« omfattet af beskyttelsen. Der opstod imidlertid tvivl om afgrænsningen af mosebegrebet. Traditionelt er moser defineret ud fra områdernes plantevækst, fugtighedsforhold og jordbund, men det var usikkert, hvorvidt alle disse tre kriterier skulle opfyldes i det enkelte tilfælde, eller om det var tilstrækkeligt, at kun en eller to af forudsætningerne var til stede.

Specielt angik tvivlen, om det var en nødvendig forudsætning, at der foreligger et tørvelag.
Hensigten med bestemmelsen i naturfredningslovens § 43, stk. 2, var navnlig at beskytte det vilde plante- og dyreliv. Det er derfor fremhævet i bemærkningerne til naturbeskyttelsesloven, at beskyttelsen ikke bør være afhængig af, om der i det konkrete tilfælde findes et tørvelag. For at tydeliggøre, at bestemmelsen også finder anvendelse, selv om ikke alle de ovennævnte kriterier samtidig er opfyldt, herunder specielt selv om der ikke foreligger noget tørvelag, er ordet »moser« blevet erstattet af »moser og lignende« i naturbeskyttelseslovens § 3. Hensigten er at præcisere, at disse vådområder, som er karakteriseret af et særligt dyre- og planteliv, er beskyttede uanset om der findes et tørvelag.

Det bemærkes, at tørvedannelsen i visse mosetyper naturligt er meget begrænset og undertiden næsten fraværende. Dette gælder f.eks. nogle kalkkær og vældmoser.

Vegetation

Da det er uden betydning, om der er tørvelag i mosen, bør der primært lægges vægt på botaniske forhold. Hydrologiske og/eller geologiske kriterier forudsættes kun anvendt, hvis der foreligger tegn på kulturbetingede indgreb, som hindrer en botanisk bedømmelse. Her tænkes f.eks. på nylig oppløjning, opfyldning eller anden intensiv jordbearbejdning, hvorved terrænforhold er ændret, eller naturlig vegetation er fjernet. Også afgrænsningen mellem moser og andre naturtyper foretages først og fremmest ud fra botaniske kriterier. Arealer betegnes således som mose, når de naturligt forekommende moseplanter dominerer i forhold til plantearter fra andre naturtyper. Endvidere karakteriseres moser ofte ved et ujævnt overfladerelief.

Ekstensiv græsning

En landbrugsmæssig udnyttelse udelukker ikke, at et område kan betegnes som mose, hvis udnyttelsen er så begrænset, at den ikke påvirker den naturlige vegetationssammensætning væsentligt. Ekstensiv græsning vil således kunne forekomme i moser, som er omfattet af § 3, og en fortsat græsning af denne art kræver derfor ikke dispensation.

I øvrigt vil der være en glidende overgang mellem moser og enge afhængig af græsningstrykket.

Forstlig udnyttelse

Træbevoksede moseområder, hvor vegetationen er opstået naturligt, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Dette gælder også birke-, pile-, elle- og askemoser, såfremt den forekommende urtevegetation i øvrigt medfører, at området må betegnes som mose. I sådanne moser må hidtidig normal forstlig udnyttelse fortsættes, mens f.eks. tilplantning kræver dispensation. Områder med plantede træer, og som er i almindelig skovbrugsmæssig omdrift, er ikke omfattet af beskyttelsen som moser, uanset om jordbundsforholdene isoleret set er af mosekarakter, jf. U2001.1278H, Nyt nr. 292, NKO 242 og NKN j.nr. 131-00142. Se også afsnit 3.6 og 5.1.

2.5 Strandenge

Begrebet strandenge i naturbeskyttelseslovens forstand omfatter - i overensstemmelse med den almindelige forståelse heraf - engstrækninger ved kysten. De afgørende kriterier er således plantevæksten samt områdets landskabelige karakter og beliggenhed.

Beliggenhed

Ind mod land afgrænses strandengen hyppigt af et terrænskel i form af en niveauændring, hegn, skelgrøft, vej eller andet, som danner grænse for engen med dens nuværende eller tidligere udnyttelse som græsningsareal.

Strandengsbegrebet i naturbeskyttelsesloven omfatter således en række varierende naturtyper, der har forskellige betegnelser efter den måde, hvorpå de er opstået, og graden af saltpåvirkning. Områderne kan blandt andet betegnes som marsk, marskeng, sylteng, strandeng, strandoverdrev eller strandfælled.

Strandengsflader brydes ofte af lavninger og naturlige render (f.eks. loer) og ældre strandvoldsrygge. Strandenge beliggende ud til kysten vil undertiden kunne blive overskyllet af havet. Overskylshyppigheden og -perioden varierer meget. Her i landet ligger den normalt mellem 10 dage pr. år og 1 dag pr. 10. år.

Vegetation

Strandenge er relativt flade arealer, der strækker sig fra kysten og ind i landet. Arealerne har en naturlig vegetation bestående af græsser, halvgræsser og urter, som danner mere eller mindre sammenhængende grønsvær.

I de dele, der ligger nærmest vandet, domineres plantevæksten af en eller flere salttålende plantearter såsom kveller, vadegræs, annelgræs, harril, strandtrehage, strandasters, strandvejbred, jordbærkløver, engelskgræs m.fl. Disse plantearter aftager gradvis ind mod de lidt højere liggende, mindre saltpåvirkede dele af strandengen. De højere liggende arealer er således oftest mindre fugtigbundsprægede i lighed med tilvoksede gamle strandvolde.

I de fleste strandenge er den lave plantevækst resultatet af landbrugsmæssig udnyttelse i form af græsning og høslæt. Ved ophør af græsning eller høslæt kan der ske en tilgroning med de mere højtvoksende sumpplanter, og strandengen overgår da til at blive en strandsump.

I inddigede områder kan der undertiden fortsat eksistere strandenge med salttålende planter, alt afhængig af særlig jordbund og vandbevægelse.

2.6 Strandsumpe

Strandsumpe er kystnære områder, hvis vegetation er domineret af store sumpplanter som tagrør, strandkogleaks, blågrøn kogleaks og enkelte andre arter. Strandsumpe forekommer ofte på de mest fugtige og eventuelt permanent vanddækkede dele af kyststrækninger. Strandsumpe udnyttes ofte ikke landbrugsmæssigt.

Den beskyttede naturtype strandsumpe i § 3 er forskellig fra begrebet moser og lignende i § 3. Sondringen mellem de to naturtyper vil imidlertid i praksis kun have mindre betydning med mindre arealet ligger i byzone eller sommerhusområde. Hvor sondringen har betydning, må den foretages på grundlag af områdernes beliggenhed henholdsvis ved kysten eller inde i landet, og i tvivlstilfælde ud fra dominansen af salttålende planter som strandkogleaks, blågrøn kogleaks, strandasters m.fl. i strandsumpene.

2.7 Ferske enge og biologiske overdrev

Disse arealer omfatter fugtige, ferske enge samt tørre enge, ofte kaldet overdrev. Under betegnelsen overdrev falder også græsbevoksede kystskrænter.

Med vedtagelsen af naturbeskyttelsesloven i 1992 blev den generelle beskyttelse af naturtyper i lovens § 3 udvidet til også at omfatte ferske enge og overdrev. Hensigten med udvidelsen var at forhindre yderligere reduktion af de udyrkede og ekstensivt dyrkede arealer med henblik på at bevare det rige og særlige dyre- og planteliv, der er tilknyttet disse områder, samt at bevare dem som værdifulde for landskabet, miljøet og kulturmiljøet.

På enge og overdrev kan der ofte forekomme mere eller mindre udbredte bevoksninger med krat og anden træagtig vegetation. Sådanne bevoksninger vil også være omfattet af beskyttelsesbestemmelsen, se også afsnit 3.6 om naturpleje.

Ferske enge

Ferske enge skabes ved menneskets påvirkning. Enge kan således være dannet ved slåning eller græsning af naturlige kærsamfund eller ved fældning af elle-, aske-, birke- eller piledominerede sumpskove med efterfølgende slåning eller græsning.

Vegetation

Engenes plantesamfund afviger delvis fra de oprindelige kærsamfund. Ved slåning eller græsning forhindres træer og buske i at indvandre, ligesom græsser og planter, der kan tåle kulturpåvirkningen, får øgede fordele frem for de øvrige arter. Dette bevirker, at det oprindelige kærsamfund ændres til at indeholde en større del af plantearter, der tåler slåning og nedbidning, samt arter, der på anden måde begunstiges af påvirkningen. Af sådanne artsgrupper kan nævnes laver, lyskrævende planter samt en- og toårige urter, hvis spiring begunstiges af kreaturernes optrampning af jordbunden eller regelmæssig slåning. Engene er derfor generelt artsrige og indeholder en række sjældnere og fåtallige plante- og dyrearter.

Enge på forholdsvis god jordbonitet (rigkær) kan eksempelvis have en vegetation af lavere urter som trævlekrone, engkabbeleje, engblomme, vinget perikon samt maj-gøgeurt og andre orkideer m.v. Er græsning eller høslæt forholdsvis ekstensiv eller ophørt, kan disse engtyper være under tilgroning med højere planter som f.eks. rørgræs, engrørhvene, lådden dueurt, stor nælde, tagrør, almindelig mjødurt, kær-star, almindelig fredløs, angelik og kærtidsel m.fl. Denne vegetation kan over nogle år udvikle sig til krat og sumpskov.

Ferske enge i marsken

Den inddigede del af marsken er relativt lavtliggende, og store arealer er græsklædte, hvilket har ført til, at en del af disse arealer blev registreret som beskyttede ferske enge. De særlige jordbunds-, natur- landbrugsmæssige forhold i den inddigede marsk har imidlertid skabt en særlig driftsform, hvor græsarealer, der er intensivt udnyttet og derfor uden særligt naturindhold, har lange omdriftstider. Det har medført behov for, at kriterierne for registreringen af de beskyttede ferske enge her er præciseret med hensyn til fugtigheds- og plantekriteriet. De særlige forhold vil blive beskrevet i forbindelse med en revision af Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper, som vil få tilføjet et afsnit om fugtighedskriteriet og om plantekriterier for ferske enge i marsken.

Ikke beskyttede arealer

Almindelige dyrkede marker og kulturgræsmarker, som omlægges hyppigere end en gang hvert 7.-10. år, eller hvor der flere gange inden for denne periode høstes mellemafgrøder, betragtes ikke som ferske enge i naturbeskyttelseslovens forstand.

Afgrænsning i forhold til andre naturtyper

Engene kan ved naturlig tilgroning af fugtigere bund udvikle sig tilbage mod mose, rørsump og krat eller sumpskov og på de mere tørre dele mod mere eller mindre tilgroede overdrev og græsfælleder. Overgangen mellem engen og sådanne forholdsvis uforstyrrede plantesamfund kan ofte erkendes ved hegn og skel, men er i andre tilfælde jævn og glidende samt vanskelig at lokalisere præcist i terrænet. Da de nævnte naturtyper imidlertid også er omfattet af bestemmelserne i loven, er disse grænsedragninger i det store og hele af mindre betydning for administrationen af lovens beskyttelsesbestemmelser.

Der henvises i øvrigt til afsnit 3.4 om undtagelser fra beskyttelsesordningen, herunder om arealer i byzone og sommerhusområde.

2.8 Biologiske overdrev

I den oprindelige betydning var historiske overdrev den del af en landsbys jorder, der som »udmark« lå uden for vangene, og som ikke var eng eller skov. Overdrevene blev traditionelt brugt til græsning for husdyrene og eventuelt også til høslæt. Gennem årene er mange overdrev ved oppløjning blevet inddraget i omdriften, eller de er blevet plantet til. De tilbageværende overdrev er typisk tørbundsarealer, der aldrig eller kun meget sjældent har været pløjet op, og som helt overvejende har været udnyttet som græsningsarealer.

Betegnelsen overdrev omfatter både en naturtype med en karakteristisk vegetation samt en kulturhistorisk anvendelse af græsningsarealer. I bemærkningerne til lovforslaget blev lagt vægt på det biologiske indhold i overdrevene, og det var da også primært det biologiske indhold, der var grundlag for amternes registrering af overdrev. Naturklagenævnet fastslog imidlertid i en afgørelse af 18. juni 2001, at kun overdrev, der var historiske, var omfattet af beskyttelsen.

Dette førte til at, der i 2004 blev foretaget en lovændring, der præciserede, at beskyttelsen omfatter alle biologiske overdrev, og opgav den historiske definition af overdrev. Hovedvægten lægges derfor på de botaniske kriterier og de tørre jordbundsforhold samt de landskabelige forhold. Samtlige biologiske overdrev, der opfylder de vegetationsmæssige og jordbundsmæssige kriterier, er således beskyttet uanset deres historiske oprindelse, og de historiske overdrev er en delmængde

heraf. Overdrev er herefter defineret som lysåben, græs- og urtedomineret vegetation på tør bund, typisk med græsning eller høslæt som kulturpåvirkning eller uden landbrugsmæssig drift. Der er i vidt omfang sammenfald mellem de overdrev, som Danmark er forpligtet til at beskytte i medfør af habitatdirektivet, og biologiske overdrev.

Den registrering, som de tidligere amter gennemførte af beskyttede overdrev, omfatter alle biologiske overdrev, dvs. græsarealer, der opfylder de vegetationsmæssige og jordbundsmæssige kriterier, uanset deres historiske oprindelse. Denne registrering forudsættes lagt til grund for kommunernes administration af beskyttelsen af de biologiske overdrev, idet det dog præciseres, at intensiv opdyrkning skal være opgivet for mindst 30-50 år siden.

Angivelsen i lovbemærkningerne af, at intensiv opdyrkning skal være opgivet for mindst 30-50 år siden, er indsat for at præcisere, at der som efter hidtidig praksis skal gå længere tid, før et areal har udviklet sig til overdrev. Der vil således som altovervejende hovedregel ikke have indfundet sig en sammenhængende overdrevsvegetation på et areal, førend det har henligget uden intensiv opdyrkning i mindst 30-50 år. Der er imidlertid ikke tale om en lovregel, men om et bidrag til en fortolkning af, hvad der skal forstås ved et biologisk overdrev. Bestemmelsen udelukker således ikke, at et areal, der f.eks. ligger tæt på andre overdrev, således at arter knyttet til overdrev hurtigt kan spredes til dette område, vil kunne udvikle overdrevsvegetation på lidt mindre end 30 år og dermed være omfattet af beskyttelsen. Kriteriet om omlægning skal således anvendes i sammenhæng med kriterierne om jordbund og vegetation. Der er derfor heller ikke automatisk tale om et overdrev i lovens forstand, blot fordi et areal ligger udyrket hen/ eller afgræsses i 30-50 år.

Det er ifølge bemærkningerne til loven vigtigt at sondre mellem intensiv dyrkning og ekstensiv drift af overdrev. Det er her præciseret, at intensiv dyrkning skal forstås som omlægning eller oppløjning af et areal med flerårig dyrkning af afgrøde eller med intensiv anvendelse af hjælpestoffer som gødskning og pesticider og evt. kalkning. Ekstensiv drift af overdrev kan ske med græsning, høslæt, evt. rydning af træ- og buskopvækst og ukrudt forstået som pletvise bevoksninger med vegetation, som ikke er egnet til græsning, f.eks. tidsler.

Intensiv dyrkning indebærer altså et klart brud på en tidligere kontinuitet som overdrev eller en klar overgang fra en anden arealanvendelse til overdrev. At der på er areal har været en enkelt let jordbehandling som f.eks. fræsning eller enkelte års dyrkning vil derfor ikke i sig selv medføre, at et areal ikke kan være et overdrev i lovens forstand, forudsat de botaniske og jordbundsmæssige forhold opfylder kriterierne. Det betyder blandt andet, at den praksis, der visse steder har været for driften af et overdrev – hvorefter man har taget enkelte afgrøder på arealet, når det havde oparbejdet en hvis næringspulje – ikke som udgangspunkt indebærer, at arealet ikke kan være beskyttet som overdrev.

Vegetation og dyreliv

Græs- og urtevegetationen er oftest righoldig og varieret med mange sjældne arter. Blandt mere karakteristiske plantearter kan f.eks. nævnes mark-krageklo, gul evighedsblomst, mark-bynke, blåhat, prikbladet perikon, gul snerre, smalbladet høgeurt, fløjlsgræs, knoldranunkel m.fl. Tørvelag er typisk manglende eller er kun svagt udviklet.

Der er knyttet et rigt dyreliv til overdrevene, ikke mindst af insektarter.

I takt med de senere års strukturændringer i landbruget er græsningen på mange arealer aftaget eller helt ophørt, og en del biologiske overdrev præges derfor i lig-

hed med hedearealer af stigende tilgroning med buske og træer.

De vegetationsmæssige kriterier indebærer, at der på det pågældende areal skal have indfundet sig en sammenhængende overdrevsvegetation. Forekomsten af enkelte overdrevsarter på en mindre del af et areal medfører ikke, at der er tale om et beskyttet areal. Visse hårdt græssede biologiske overdrev kan være næsten uden opvækst af vedplanter (buske, træer).

Landskabelig karakter

De eksisterende biologiske overdrev findes nu hovedsagelig på kuperede, svært opdyrkelige områder eller som dele af dyrehaver. Derfor findes de i reglen på nuværende og tidligere tiders kystskrænter (f.eks. stenalderhavets kystskrænter), og andre kuperede, svært opdyrkelige områder. Specielle overdrevstyper findes på Bornholm i form af klippeløkker og som kalkbakker i Himmerland og på Møn m.v. Biologiske overdrev kan også opstå i tidligere råstofgrave og på andre etablerede skråninger, hvor der har indfundet sig overdrevsvegetation.

Afgrænsning i forhold til andre naturtyper

De biologiske overdrev kan have kontinuerlige og diffuse afgrænsninger i forhold til naturtyper som enge, heder samt strandenge og strandoverdrev. Derimod vil der oftest omkring de biologiske overdrev være tydelige terrænskel i form af veje, hegn, diger, grøfter og lign., ligesom der vil være markante overgange i forhold til højskov og plantage samt til markarealer, der er i omdrift.

3 Administration af reglerne om beskyttede naturtyper

3.1 Registrering af beskyttede naturtyper

Den vejledende registrering af § 3-beskyttede arealer udgør et nødvendigt grundlag for en hensigtsmæssig kommunal administration og håndhævelse af beskyttelsesordningen. De tidligere amtskommuner foretog i medfør af loven en vejledende registrering af de lokaliteter, der er inddraget under beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens § 3. Endvidere foreligger der for vandløbenes vedkommende en af miljøministeren godkendt udpegning af de vandløb, der er omfattet af beskyttelsesordningen.

Pligten til fremover at vedligeholde den vejledende registrering af de beskyttede naturtyper er ved kommunalreformen overført fra amterne til kommunerne. Kommunerne skal også efter behov indstille ændringer i udpegningen af beskyttede vandløb

Den vejledende registrering af beskyttet natur er – i modsætning til udpegningen af vandløb - ikke bindende for ejere eller myndigheder. Det afgørende er således ikke, om arealet er registreret som en beskyttet naturtype, men derimod om arealet på tidspunktet for indgrebet faktisk opfylder de biologiske kriterier for at være en beskyttet naturtype. Det betyder, at det først i forbindelse med konkrete sager eller ved en forespørgsel afgøres, hvorvidt arealet er omfattet af § 3 (MAD 2005.1596). Naturklagenævnet har anlagt en praksis, hvorefter en ejer af et givet areal kan påklage en meddelelse fra kommunen, om at et areal er omfattet af § 3-beskyttelsen. Se afsnit 3.2.

Miljøministeriet har udsendt et cirkulære og en vejledning, der nærmere fastlægger henholdsvis kravene til og retningslinierne for kommunernes registreringsarbejde.

Kommunens pligt omfatter også registrering af § 3-arealer omfattet af fredskovspligt. Skov- og Naturstyrelsen registrerer i forbindelse med driftsplanlægningen alle § 3 beskyttede områder på de statsejede arealer, som styrelsen forvalter. Disse data stiller styrelsen til rådighed for kommunernes arbejde ved henvendelse til Skov- og Naturstyrelsens lokale enheder. Kommunen har myndighedsansvaret for at træffe afgørelser efter § 3 på alle statsejede arealer.

I forbindelse med registrering af naturtyper er det for at undgå tvivl om registreringens grundlag vigtigt, at der ved besøg på de enkelte naturtyper indsamles så mange oplysninger om arealet som mulig f.eks. i form af fotos og plantelister, som kan supplere andre kilder som f.eks. flyfotos og kort. Den indsamlede dokumentation er også nødvendig for at kunne begrunde afgørelsen i henhold til forvaltningslovens bestemmelser, jf. også Vejledning om håndhævelse af Naturbeskyttelsesloven, Planloven og Byggeloven.

Kommunerne skal opdatere den vejledende registrering af de beskyttede områder i Danmarks Miljøportal, hvor den vil være tilgængelig for alle interesserede, ligesom det også her er muligt at lagre information om arealerne i naturdatabasen. I kvalitetsstyringssystemet er angivet en række forslag til dokumentation til brug for registreringsarbejdet, se Kvalitetsstyring.

Naturkvalitetsplanlægning

Naturkvalitetsplanlægning er et redskab til på en ensartet måde at indsamle viden om de beskyttede naturområder og vurdere deres tilstand. På denne baggrund kan der opstilles målsætninger for den ønskede udvikling og dermed for prioritering af naturforvaltningsindsatsen f.eks. naturpleje og naturgenopretning mv. på de konkrete naturområder. Metoden bidrager også til styrkelse af grundlaget for myndighedernes administration af naturbeskyttelse og for varetagelse af naturinteresserne i planlægningen.

Metoden er nu udviklet til at omfatte naturtyperne omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, dvs. søer, heder, moser, strandenge, ferske enge og biologiske overdrev. Vandløb har i en årrække været målsat i de amtslige regionplaner og vil fremover blive det i de statslige vandplaner i medfør af miljømålsloven.

De indsamlede oplysninger skal lægges direkte ind i Danmarks Naturdata, som er en del af Danmarks Miljøportal, og derfra kan de anvendes i sagsbehandling og planlægning. På baggrund af de indsamlede oplysninger vurderes naturområdernes tilstand, og der opstilles mål for naturtilstanden på en 5-trins skala svarende til den, der anvendes i miljømålsloven til Natura 2000-områder og i Vandrammedirektivet.

Metoden er udviklet for By- og Landskabsstyrelsen af DMU i samarbejde med Kommunernes Landsforening og den tidligere Amtsrådsforening.

Link til vejledning og skemaer til naturkvalitetsplanlægning for de enkelte naturtyper.

3.2 Oplysning om beskyttelsesordningen

I § 8 i bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper er der fastsat regler om en forespørgselsordning vedrørende de beskyttede arealer. Hensigten med forespørgselsordningen er i tvivlstilfælde at sikre den enkelte ejer m.v. en hurtig afklaring af, om en påtænkt ændring af tilstanden af et areal m.v. kræver dispensation.

Oplysningspligt

Efter § 8 i bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper påhviler det kommunalbestyrelsen at give ejere m.fl. oplysning om, hvorvidt en påtænkt foranstaltning, areal, sø eller vandløb er omfattet af den generelle beskyttelsesordning. Kommunalbestyrelsen skal besvare en sådan forespørgsel inden 4 uger, efter at forespørgslen er fremsat. Hvis kommunen inden for de 4 uger har anmodet om supplerende oplysninger, regnes 4 ugers fristen først fra kommunes modtagelse af de ønskede oplysninger.

Hvis vedkommende ikke har modtaget svar inden fristens udløb, kan foranstaltningen mv. gennemføres uden dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3. Det gælder dog ikke for foranstaltninger, arealer samt søer, der klart falder ind under beskyttelsesordningen, eller for vandløb, som er udpeget som beskyttede i offentliggjorte registreringer, jfr. § 8, stk.3, i bekendtgørelse om beskyttede naturtyper.

Kommunalbestyrelsens meddelelse til ejere m.fl. på grundlag af en forespørgsel er at betragte som en tilkendegivelse og ikke en afgørelse. Ejere og brugere kan imidlertid efter Naturklagenævnets praksis påklage en sådan meddelelse fra kommunalbestyrelsen, hvis den indeholder en vurdering af, at et areal er omfattet af § 3-beskyttelsen. En tredjemand, der i øvrigt er klageberettiget, kan ikke påklage en kommunes beslutning om ikke at registrere et område som beskyttet (jf. NKO 113).

Ejeren m.fl. kan ikke uden tidsbegrænsning gennemføre foranstaltninger uden dispensation på baggrund af manglende svar fra kommunalbestyrelsen, eller på en tilkendegivelse om, at en foranstaltning eller et areal ikke er omfattet af beskyttelsesordningen. Ejeren har højest ret hertil i en periode, der svarer til forældelsesfristen for dispensationer dvs. 3 år, jfr. loven § 66, stk. 2, og perioden kan afhængig af de konkrete omstændigheder være kortere, f.eks. hvis området skifter karakter i tiden mellem forespørgslen og gennemførelsen af et indgreb.

3.3 Arealberegning

Mellem de fleste af de beskyttede naturtyper er der som nævnt i mange tilfælde meget jævne og glidende overgange, f.eks. fra eng til mose. De nævnte overgange med små ændringer i vegetationssammensætningen vil bero på helt lokale variationer i jordbundens type og vandindhold.

Samlet naturareal

Ved arealberegningen af sådanne biotopkomplekser lægges det samlede naturareals størrelse til grund, jf. lovens § 3, stk. 2. Småbiotoper, der ikke i sig selv opfylder størrelseskriteriet, er således omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til, eller indgår i arealer med andre naturtyper, som er omfattet af beskyttelsesordningen, if. reglerne i § 3, stk. 2 og 3. Det vil sige, at f.eks. moser, der ligger i forbindelse med et udpeget vandløb, vil være beskyttet, selvom de er mindre end 2500 m^2.

Ved afgrænsningen af arealet lægges endvidere til grund, at der skal være tale om et sammenhængende areal. Herved forstås et område, som i naturbeskyttelsesmæssig henseende kan karakteriseres som en funktionel helhed. Dette indebærer, at en hede, fersk eng, mose, eller et overdrev eller kombinationer af disse naturtyper kan anses som sammenhængende i naturbeskyttelseslovens forstand, uanset om området i et vist omfang er gennemskåret af f.eks. mindre veje, brandbælter, vandløb, små skovparceller, hegn, herunder levende hegn, m.v. I øvrigt må det bero på et konkret skøn i det enkelte tilfælde, om et areal kan anses som sammenhængende, herunder om de »fremmede elementer« er så væsentlige, at der såvel landskabeligt som biologisk ikke er tale om en helhed. Disse elementer må derfor udgøre en forholdsvis beskeden del af det samlede areal, for at der kan ses bort fra dem ved afgørelsen af, om området er »sammenhængende«.

Ejerforhold

Det bemærkes, at ejerforholdet er uden betydning for afgørelsen af, om et areal anses for sammenhængende.

Søer

Ved beregningen af arealet af en sø eller et vandhul skal der i overensstemmelse med de hidtidige principper lægges vægt på dels udstrækningen af den sammenhængende åbne vandoverflade, dels karakteren af det tilstødende vådområde med en vegetation bestående af vand- og sumpplanter, herunder det tilstødende område, der er uden landvegetation på grund af temporær vanddækning, dvs. temporært udtørret søbund.

Søer, der ikke opfylder størrelseskravet, men som ligger ved et beskyttet vandløb og dermed udgør en del af vandløbet eller som er en integreret del af en beskyttet naturtype, jf. § 3 stk. 2, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1.

En sø, hvis eksistens eller opfyldelse af arealkravet forudsatte fortsat tilførsel af spildevand, blev i U1992.678V ikke anset for en naturlig sø.

Der henvises til afsnit 2.1 om afgrænsningen af, hvilke søer der er omfattet af beskyttelsesbestemmelsen.

3.4 Undtagelser fra beskyttelsesordningen

Arealer i byzone og sommerhusområder

For heder, strandenge og strandsumpe samt ferske enge og biologiske overdrev, der den 1. juli 1992 var beliggende i byzone eller sommerhusområde, gælder beskyttelsesordningen efter naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 2, kun for tilstandsændringer til landbrugsformål, jf. § 1 i bekendtgørelse om beskyttede naturtyper. Moser, søer og vandløb, der den 1. juli 1992 lå i byzone eller sommerhusområde, er i fuldt omfang omfattet af den generelle beskyttelse.

For områder, der efter den 1. juli 1992 er inddraget i byzone eller sommerhusområde, gælder beskyttelsen mod tilstandsændringer i fuldt omfang (jf. NKO 339). Gældende planlægning for et område har ikke betydning for, hvorvidt et område opnår beskyttelse efter § 3. Omstændighederne omkring beskyttelsens opnåelse og planlægningen for området kan imidlertid tillægges en vis vægt ved afgørelsen af konkrete sager om dispensation fra beskyttelsesbestemmelserne (se NKO 178, og NKO 241). Se i øvrigt afsnit 3.7 om administration af dispensationsbeføjelsen.

Lokalplaner fra før 1992

Realiseringen af eksisterende lokalplaner, som ved lovens ikrafttræden i 1992 omfattede moser på mellem 2500 m^2 og 5000 m^2, der var den tidligere størrelsesgrænse, forudsætter en dispensation fra § 3. I tilknytning til de ændrede arealkrav blev det i vejledningen fra 1993 anført, at der ved vurderingen af, om der bør dispenseres i sådanne tilfælde, bør tages et væsentligt hensyn til rimelige forventninger til realiseringen af lokalplanen. Det samme blev anført at gælde i de tilfælde, hvor planlægningen var langt fremme ved lovens ikrafttræden d. 1. juli 1992.

For så vidt angår dispensationspraksis for søer på mellem 100 m^2 og 500 m^2, der var omfattet af en eksisterende lokalplan ved lovens ikrafttræden 1992 eller en på det tidspunkt igangværende lokalplanlægning, gælder hvad der er nævnt i det foregående afsnit om moser og lignende. Herudover forudsættes i almindelighed fulgt en lempelig dispensationspraksis i områder, hvor der er tale om småsøer og vandhuller på under 500 m^2 uden større naturmæssig eller rekreativ betydning, hvis søerne er privatejede og ligger i parcelhushaver og lignende. Der henvises i øvrigt til afsnit 3.7.

Aftaler om særlige driftsformer

Naturtyper, der er dannet, fordi der efter aftale med en offentlig myndighed i en periode er gennemført en særlig driftsform, herunder braklægning og/eller pleje, er undtaget fra bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 3 i indtil 1 år efter aftalens udløb. Denne ordning omfatter alle de beskyttede naturtyper, jf. § 2 i bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper. Undtagelsen gælder også i de situationer, hvor én aftale afløses af en anden aftale med en offentlig myndighed, forudsat at den ny aftale indgås inden et år efter udløbet af den foregående aftale. Undtagelsen gælder medmindre, der er bestemt andet i selve aftalen, eller det fx er tinglyst på ejendommen, at arealerne skal forblive beskyttede.

Undtagelsen omfatter alene naturtyper, der er dannet fordi, arealerne har været underlagt den aftalte særlige driftsform. Arealer, der ved naturbeskyttelseslovens ikrafttræden blev omfattet af beskyttelsesbestemmelsen i § 3 og samtidig var underlagt en særlig driftsform, vil være omfattet af § 3 beskyttelsen, umiddelbart når

aftalen udløber (jf. NKO 400). Baggrunden for dette er, at det beskyttede areal ikke er dannet, fordi der er aftalt en særlig driftsform, men at naturtypen har været til stede i hele perioden. Aftale om pleje og lignende, hvorigennem områder kan vokse sig ind under den generelle beskyttelsesordning, indgås normalt med myndighederne efter reglerne om naturforvaltning i naturbeskyttelseslovens kapitel 8 samt i henhold til EU-ordninger, hvor der ydes et økonomisk tilskud til en ændret driftsform af et areal.

Undtagelsesordningen bør administreres på en sådan måde, at grundejerne tilskyndes til også af egen drift at foretage naturforbedringer. Aftaler, der omfattes af undtagelsesordningen, bør også kunne indgås med kommunalbestyrelsen i tilfælde, hvor forslag til naturforbedring udarbejdes på grundejerens eget initiativ og uden tilskud fra offentlige myndigheder.

Det er som hidtil en betingelse, at der foreligger en aftale, og at der, i de tilfælde hvor aftalen indgås med kommunalbestyrelsen, forinden er foretaget en registrering af, hvilke beskyttede naturtyper der eventuelt i forvejen findes på det areal, aftalen angår. Det påhviler kommunalbestyrelsen at foretage registreringen. Baggrunden for kravet om forudgående registrering er at undgå en svækkelse af beskyttelsesordningen. En sådan registrering vil derimod ikke være aktuel i forbindelse med aftaler efter braklægningsordningen, hvor der er tale om at tage landbrugsarealer midlertidigt ud af dyrkning. En mangelfuld registrering i forbindelse med indgåelse af en MVJ-aftale kan medføre, at arealer, der faktisk var § 3 arealer på tidspunktet for aftalens indgåelse, ikke senere vil være beskyttet som sådanne (jf. NKN-131-00108/NKN-131-00132).

Undtagelsesordningen vedrørende plejeaftaler og lignende omfatter ikke de situationer, hvor et naturområde retableres efter aftale gennem et engangstilskud efter reglerne i naturbeskyttelsesloven kapitel 8 om naturforvaltning. De ovenfor nævnte spørgsmål må i disse tilfælde afklares i aftalen med lodsejeren, således at misforståelser undgås. I den forbindelse bemærkes, at der ikke er tale om engangstilskud i de tilfælde, hvor årlige tilskud til pleje og lign. af tekniske årsager indsættes på spærret konto en gang for alle og derfra frigives løbende.

Kystbeskyttelsesloven og bekendtgørelsen om bade- og bådebroer

I naturtypebekendtgørelsens § 4 er det fastsat, at naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1-3, ikke gælder for diger, høfder, bølgebrydere og andre foranstaltninger, der udføres som led i kystbeskyttelse af flere ejendomme langs kysten, og hvortil der gives tilladelse efter kystbeskyttelsesloven, samt for mindre bade- og bådebroer, der er omfattet af Trafikministeriets bekendtgørelse nr. 489 af 28. september 1981 om bade- og bådebroer.

Denne bekendtgørelse er efterfølgende erstattet af bekendtgørelse nr. 232 af 12. marts 2007 om bade- og bådebroer, som nu omfatter alle bade- og bådebroer, dog ikke de broer der skal anbringes i erhvervshavne eller lystbådehavne.

Hensigten med denne undtagelse fra den generelle ordning er udelukkende at undgå dobbeltadministration. De hensyn, som skal tilgodeses efter naturbeskyttelseslovens § 3, skal i stedet tages i betragtning, når der træffes afgørelse efter kystbeskyttelsesloven eller bekendtgørelsen om bade- og bådebroer.

Lov om drift af landbrugsjorder

I medfør af § 6 i Lov om drift af landbrugsjord kan en ejer eller bruger af et landbrugsareal anmelde et areal som halvkulturareal eller udyrket areal til kommunalbestyrelsen, med det formål, at ejeren/brugeren derved opnår ret til at genopdyrke arealet inden for de følgende 15 år, uanset at arealet i mellemtiden måtte komme

til at opfylde kriterierne i naturbeskyttelseslovens § 3. Det er en forudsætning for en sådan anmeldelse, at arealet ikke allerede er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Arealer, der er undtaget fra § 3 i medfør af naturtypebekendtgørelsens § 2, stk. 1, (se afsnit om naturforvaltningsaftaler) kan inden for ét-års fristen anmeldes efter driftlovens § 6. En sådan anmeldelse anses som udgangspunkt for godkendt, hvis kommunalbestyrelsen ikke har fremsendt en begrundet afvisning heraf inden for 4 uger efter anmeldelse, jf. bekendtgørelse om jordressourcens anvendelse til dyrkning og natur § 10 og Vejledning om reglerne om jordressourcernes anvendelse til dyrkning og natur. Kommunalbestyrelsen skal underrettes inden en eventuel genopdyrkning iværksættes. Se endvidere afsnit 5.7.

3.5 Foranstaltninger, der kræver dispensation

Efter naturbeskyttelseslovens § 3 må der ikke foretages ændringer i tilstanden af de beskyttede naturtyper. Beskyttelsesordningen er dog ikke til hinder for, at arealernes hidtidige benyttelse fortsættes.

Efter lovens § 65, stk. 3, kan kommunerne i særlige tilfælde dispensere fra forbuddet i § 3, stk. 1-3. Indtil 1. januar 2007 havde amtsrådene denne kompetence. At der skal være tale om særlige tilfælde betyder bl.a. at det ikke er tilstrækkeligt til at begrunde en dispensation, at der er påvist en væsentlig jordbrugs-, eller anden økonomisk eller rekreativ interesse i, at et indgreb finder sted. Se afsnit 3.7 om administration af dispensationsbeføjelsen.

De beskyttede naturtyper har alle deres særlige karaktertræk, og det bør normalt foretrækkes ud fra en naturbeskyttelsesmæssig synsvinkel at de bevares i videst mulig omfang. Ændringer i tilstanden af de beskyttede naturtyper omfattet af § 3 kræver dispensation fra beskyttelsesbestemmelsen, uanset om ændringen har et naturforbedrende sigte.

I dette afsnit behandles spørgsmål om, hvilke foranstaltninger der kræver dispensation fra bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1-3. Der henvises i øvrigt til den omtale af dispensationspraksis, der er foretaget i en række af de foregående afsnit.

Foranstaltningens karakter og virkning

Ved vurderingen af om en foranstaltning kræver dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, skal der lægges vægt på foranstaltningens karakter og især på den virkning, den har for området - det vil sige om foranstaltningen indebærer ændringer af området og dermed af naturtilstanden.

I princippet er således alle tilstandsændringer omfattet af forbuddet efter § 3. Ændringens væsentlighed er af betydning, når det skal afgøres, om der kan dispenseres. Uanset dette er der dog en nedre grænse for, hvad der kræver dispensation. Foranstaltninger kan være så perifere eller bagatelagtige, at de kan iværksættes uden dispensation. Det antages, at det alene er ændringer, der har en mere varig karakter, som kræver dispensation.

Foranstaltninger uden for et beskyttet område

I praksis er det antaget, at også foranstaltninger uden for et beskyttet område, men som ændrer områdets tilstand, kræver dispensation. Dette afhænger af foranstaltningens nærmere virkning og karakter. Ved bedømmelsen indgår, om foranstaltningen har en umiddelbar og direkte virkning på området, hvorvidt foranstaltningen har en konkret og varig karakter, hvor tæt på det beskyttede område den finder

sted, samt om den specielt påvirker dette i modsætning til de omliggende områder generelt, jf. § 43 NYT 33. Som eksempler på foranstaltninger uden for et beskyttet område, som kan kræve dispensation fra § 3, kan bl.a. nævnes dræning, der medfører afvanding eller tilsvarende permanent grundvandsænkning i en tilstødende mose og bebyggelse omkring et § 3 område, jf. NYT 253 og 264. Omvendt kan hensynet til virkningerne af et indgreb i et beskyttet areal på områder uden for, som er af naturfredningsmæssig interesse, indgå i vurderingen, men disse hensyn må ikke være eneafgørende.

Vurdering i tilknytning til sager om eventuelle overtrædelser

Særligt i sager om eventuelle overtrædelser af naturbeskyttelseslovens § 3 kan der opstå tvivl om, hvorledes den hidtidige drift af et bestemt areal har været og dermed, om der er tale om en hidtidig benyttelse af et areal, som kan fortsættes uhindret uden dispensation fra § 3, jf. MAD1997.516 og MAD1997.1108. Normalt påhviler det myndighederne, dvs. tilsynsmyndigheden og i forbindelse med strafferetlig forfølgning anklagemyndigheden, at godtgøre, at der er sket en overtrædelse af reglerne i § 3.

I sager, hvor det anfægtes, at arealet er omfattet af § 3 kan vurderingen vanskeliggøres af, at der allerede er foretaget et indgreb i naturtypen. Normalt tillægges luftfotos betydelig vægt i sådanne sager, således at der træffes afgørelse om, at området er omfattet af beskyttelsen, hvis fotomaterialet på overbevisende måde sandsynliggør, at der – før indgrebet – var tale om en beskyttet naturtype. Omstændighederne i forbindelse med indgrebet kan dog tillægges betydning, bl.a. således at det almindelige princip om, at væsentlig tvivl om arealets tilstand må komme ejeren til gode, fraviges, hvis det må lægges til grund, at ejeren var i ond tro, da indgrebet skete, jf. NKO 150. Også hvis et givet påbud om standsning af en aktivitet ikke efterkommes, kan en efterfølgende tvivl om beviserne komme ejeren/brugeren til skade, jf. V.2005.B-1617-04.

3.6 Eksempler på foranstaltninger der kræver dispensation

Opregningen og afgrænsningen i det følgende af, hvilke foranstaltninger der kræver dispensation, er ikke udtømmende. Oplysning om principielle afgørelser i sager vedrørende naturbeskyttelse kan findes i Naturklagenævnet Orienterer" (NKO), "Kendelser om fast ejendom" (KFE) og "Miljøretlige afgørelser og domme" (MAD) samt i de tidligere meddelelsesblade fra Skov- og Naturstyrelsen "§ 43-NYT" og "NYT om naturbeskyttelsesloven". Se henvisninger i indledningen.

Dambrug

Etablering af nye dambrug og ændring, herunder udvidelse af eksisterende dambrug i eller ved beskyttede vandløb kan foruden godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven også kræve dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3. De fleste dambrug, herunder overdækkede dambrugsbassiner, vil normalt på grund af virksomhedens industrielle præg tillige kræve en landzonetilladelse og VVM-screening efter planloven samt dispensation fra sø- og åbeskyttelseslinjen i naturbeskyttelseslovens § 16.

Vandløbsregulering

I vandløb, der er udpeget som beskyttede efter naturbeskyttelseslovens § 3, må der ikke uden dispensation fra denne bestemmelse foretages regulering eller etableres sandfang, opstemningsanlæg og lignende. Det indebærer, at en sag herom skal behandles efter både naturbeskyttelsesloven og vandløbslovens § 17.

For så vidt angår § 3-beskyttede søer og moser, kræves der dispensation til ændringer af vandspejl og profil. Også sådanne sager skal behandles efter både naturbeskyttelsesloven og vandløbslovens § 17.

I bekendtgørelsen om vandløbsregulering og –restaurering m.v. er det fastsat, at vandløbsmyndigheden ikke endeligt kan godkende et regulerings- eller restaureringsprojekt efter vandløbsloven, før der foreligger en endelig afgørelse efter naturbeskyttelsesloven. At der skal være tale om en endelig afgørelse betyder, at kommunens afgørelse efter § 3 ikke er påklaget inden for klagefristen, eller at Naturklagenævnet har truffet afgørelse i klagesagen.

Vandløbs- og sørestaurering

Restaureringsforanstaltninger efter vandløbslovens § 37 vil typisk, selv om de tager sigte på at forbedre naturtilstanden i vandløb og søer, kræve dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 3. F.eks. vil restaurering ved hjælp af hjælpestoffer, der ændrer vandområdets tilstand, kræve dispensation. Om samspillet mellem naturbeskyttelsesloven og vandløbsloven gælder de samme regler som nævnt ovenfor under vandløbsregulering.

Derimod skal restaurering efter vandløbslovens § 37 a ikke behandles efter naturbeskyttelsesloven. Det fremgår af vandløbslovens § 37 a, stk. 3. Bestemmelsen forudsætter ifølge lovens motiver, at vandløbsmyndigheden ved behandling af sagen efter vandløbsloven tilgodeser de hensyn, som skal varetages efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Vedrørende spørgsmålet om udsætning af fisk henvises til afsnittet om udsætning af dyr.

Vandløbsvedligeholdelse

Sædvanlige vedligeholdelsesarbejder i vandløb er ikke en tilstandsændring, idet sædvanlig vedligeholdelse netop tilsigter at opretholde den hidtidige tilstand. Vedligeholdelsesarbejder i henhold til gældende vandløbsregulativer for offentlige vandløb kan derfor ske uden dispensation fra kommunalbestyrelsen. Det samme gælder almindelige vedligeholdelsesarbejder i private vandløb.

Uden for begrebet sædvanlige vedligeholdelsesarbejder falder f.eks. opgravninger af vandløb, hvor man ud over at fjerne aflejret materiale uddyber vandløbets oprindelige leje. Det samme gælder afgravning af brinker og sider, således at vandløbets bundbredde bliver forøget.

I tilfælde, hvor vandløbet igennem længere tid ikke er blevet vedligeholdt, eller hvor der kun har fundet en begrænset vedligeholdelse sted, kan vandløbet ændre skikkelse så væsentligt, at genoptagelse af tidligere vedligeholdelsespraksis vil kræve dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 (NKO 123, § 43 NYT 120, NYT 146, NYT 157, NYT 196) og normalt også gennemførelse af en reguleringssag efter vandløbsloven, jf. ovenfor under vandløbsregulering.

Hvis spredning af optaget grøde indebærer mere end en midlertidig ændring af tilstanden af et § 3-område, eller ikke sker på sædvanlig måde, kan dette kræve dispensation. Generelt tilrådes, at grøde placeres uden for beskyttede naturområder.

Beskyttelsen af vandløb omfatter alene det åbne forløb af et vandløb (Jf. NYT 163). Restaurering af ødelagte vej- eller baneunderføringer vil derfor kunne gennemføres uden dispensation, med mindre restaureringen kan medføre andet end kortvarige ændringer af det åbne forløb.

Etablering af sø på § 3-areal og oprensning af urørte søer

Alle ændringer i tilstanden af eksisterende søer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 kræver dispensation fra beskyttelsesbestemmelsen, uanset om formålet har et naturforbedrende sigte. Det gælder således f.eks. oprensning, uddybning og udvidelse af søer. Etablering af søer i andre beskyttede naturtyper kræver også dispensation fra beskyttelsesbestemmelsen (Se NKO 346 og § 43 NYT 24). Et naturforbedrende sigte er ikke nødvendigvis i sig selv tilstrækkeligt til at begrunde en dispensation, jf. MAD2002.1487, hvor en dispensation til etablering af en 2.100 m^2 sø blev omgjort, desuagtet at denne unægteligt ville have en naturforbedrende funktion, da den forudsatte opstemning og omlægning af en naturlig vandløbsstrækning, var ude af proportioner med den naturskabende værdi.

I forbindelse med gravning i eksisterende hidtil urørte søer og etablering af nye søer i moser skal man være opmærksom på, at disse lokaliteter kan rumme værdifulde oplysninger om natur- og kulturhistorie på lokaliteten. Myndighederne opfordres til at kontakte de lokale kulturhistoriske museer i sådanne sager, jf. § 43 Nyt 119.

Birdstrikes

Ved etablering af nye søer i nærheden af lufthavne er det vigtigt at være opmærksom på risikoen for birdstrikes, dvs. kollisioner mellem fugle og fly. Naturklagenævnet har siden 1998 lagt vægt på bestemmelser, som Statens Luftfartsvæsen har udarbejdet for civil luftfart (BL 3-16 fra 1996), og en vejledning fra Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) om risikoen for kollisioner mellem fugle og fly i retablerede vådområder nær flyvepladser. Naturklagenævnet har på baggrund heraf i en række afgørelser slået fast, at spørgsmålet om begrænsning af vådområder af hensyn til flysikkerheden bør afgøres ved en konkrete vurdering i hvert enkelt tilfælde og ikke ved anvendelse af absolutte afstands- eller størrelseskrav (se NKO 251).

DMU offentliggjorde i december 2006 en revision af vejledningen fra 2000. Naturklagenævnet har i forbindelse med en række nyere afgørelser udtalt, at DMU-rapporten på et gennemarbejdet videnskabeligt grundlag kommer med saglige og meget konkrete anbefalinger til administrationen i forbindelse med nyetablering af vådområder nær lufthavne. Det er på denne baggrund nævnets opfattelse, at fremtidig administration på området må ske på baggrund af en konkret vurdering af forholdene i den enkelte sag og med udgangspunkt i de zoneangivelser, der er en del af rapporten. Som det fremgår af de refererede afgørelser i NKO 456, opererer rapporten med zoner på henholdsvis 0-6 km og 6-13 km fra flyvepladsen. Der er således sket en praksiskorrektion i retning af, at der nu tages udgangspunkt i de omhandlede zoneangivelser.

Dræning

Sædvanlig vedligeholdelse af bestående dræningsanlæg kræver ikke dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3. Derimod vil f.eks. nydræning, ændringer af eksisterende dræns placering, herunder nedlægning af drænrør i større dybde end hidtil samt ændringer af eksisterende dræns dimensioner normalt kræve dispensation. Afgørende for, om der kræves en dispensation, er, om arbejderne medfører ændringer i tilstanden i beskyttede områder (Se Nyt 137).

Med hensyn til nydræninger samt væsentlig uddybning af bestående dræningsanlæg bemærkes, at dræning af arealer, der ikke er omfattet af § 3, i særlige tilfælde kan forudsætte en dispensation fra § 3, hvis dræningen vil medføre en sænkning af

vandstanden af betydning i f.eks. en tilstødende mose og dermed ændre mosens tilstand.

Spildevandsudledning

Udledning af spildevand til vandløb og søer vil normalt ikke kræve dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, men er alene reguleret i miljøbeskyttelsesloven. Det forudsættes, at kommunalbestyrelsen ved behandling af sager om udledning af spildevand til beskyttede vandløb og søer efter miljøbeskyttelsesloven tilgodeser de hensyn, som skal varetages efter naturbeskyttelseslovens § 3. Hvis tilledningen af spildevand vil medføre væsentlige ændringer af vandføringen og dermed af den fysiske tilstand, vil det kræve dispensation i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3. Endvidere kan tilledning af spildevand til et beskyttet vandløb medføre en så omfattende forurening, at det må sidestilles med en fysisk ændring og efter omstændighederne også kræve dispensation fra § 3 (jf. § 43 NYT 59).

Vandindvinding

Vandindvinding forudsætter normalt kun en tilladelse efter vandforsyningsloven og ikke tillige efter naturbeskyttelseslovens § 3, idet det i mange tilfælde ikke vil medføre en tilstandsændring. Hvis det kan påregnes, at der vil ske en ændring i et af de beskyttede områder som følge af vandindvindingen, vil indvindingen kræve en dispensation (jf. 43 NYT 97 og NYT 257).

Dyrkning af afgrøder og omlæg

Efter bemærkningerne til lovforslaget forudsættes det, at den hidtidige benyttelse af de § 3-beskyttede arealer kan fortsætte. Dette indebærer bl.a., at visse ferske enge, såkaldte »kulturenge«, som regelmæssigt er blevet omlagt, navnlig for at sikre bedre græsningsmuligheder, fortsat kan omlægges med samme tidsinterval som hidtil.

Ved omlæg forstås normalt pløjning og efterfølgende jordbehandling, hvorefter området tilsås med den samme eller en ny afgrøde. Hvis det i forbindelse med omlæg af et bestemt engareal inden for de senere år har været praksis i et år at høste en anden afgrøde - typisk korn - på det pågældende areal, vil denne praksis også kunne fortsætte med de hidtidige tidsintervaller. Dette er i overensstemmelse med princippet om, at loven ikke hindrer en fortsættelse af den hidtidige lovlige anvendelse af de beskyttede arealer.

Dyrkning af korn og andre sædskifteafgrøder på enge i større omfang end hidtil vil derimod kræve dispensation.

Det samme gælder, såfremt man ønsker at omlægge eller på anden måde foretage jordbearbejdning af arealer som f.eks. ferske enge, som ikke hidtil har været regelmæssigt omlagt.

Gødskning og bekæmpelsesmidler

Gødskning, herunder kalkning, eller anvendelse af kemiske bekæmpelsesmidler på et § 3 areal kræver dispensation, i det omfang sådanne foranstaltninger ikke tidligere er indgået i landbrugsdriften. Omvendt kræver gødskning og anvendelse af bekæmpelsesmidler i hidtidigt omfang ikke dispensation.

Vedrørende gødskning på moser og heder og ugødskede overdrev gælder der imidlertid umiddelbart et forbud, idet selve eksistensen af disse naturtyper som regel er ensbetydende med, at der ikke hidtil har været gødsket, eller at gødskning i hvert fald har været uden særlig landbrugsmæssig interesse. Det bemærkes her-

ved, at aflæsning af bl.a. gødning i moser heller ikke kan ske uden dispensation.

Biologiske overdrev er også kendetegnet ved at være næringsfattige og plantelivet vil ofte ikke tåle gødskning. Gødskning af sådanne arealer, må derfor som udgangspunkt anses som en foranstaltning, der ændrer tilstanden, og som derfor ikke kan ske uden dispensation.

Udsætning af vilde dyr

Udsætning af dyr i søer kan ændre søens naturtilstand både med hensyn til konkurrencen mellem arterne og med hensyn til næringsstofbalancen og kræver derfor dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3. Det er i denne forbindelse uden betydning, om området er registreret som sø eller mose. Typisk drejer udsætning af dyr sig om fugle (især gråænder og gæs), fisk og krebs.

Udsætning af fisk, krebs og bløddyr i de ferske vande er primært reguleret af fiskeriloven og naturbeskyttelsesloven. Det er nødvendigt at sammenholde reglerne i de to love afhængig af, hvor udsætningen finder sted, og hvilke arter der udsættes som beskrevet i Vejledning om regler for udsætning af fisk, krebs og bløddyr i de ferske vande (Skov- og Naturstyrelsen 1997). Udsætning af fisk i ferske vande omfattet af fiskeriloven (typisk sammenhængende, naturlige vandsystemer og søer med flere ejere) er alene reguleret af fiskeriloven for de hjemmehørende fiskearter, der er på den såkaldte positivliste. For de ferske vande, der ikke er omfattet af ferskvandsfiskeriloven, kræves dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 til udsætning. Udsætning af ikke-hjemmehørende arter kræver altid tilladelse efter naturbeskyttelseslovens § 31.

Hvis man med naturforbedrende sigte ønsker at ændre forholdet mellem fredfisk (dvs. fisk der lever af mindre dyr i vandet og planter) og rovfisk i en sø, eller ønsker udplantning af hjemmehørende plantearter i en sø, er dette også en tilstandsændring, der kræver dispensation fra lovens § 3.

Hvor mange dyr, der er i en given sø, afhænger primært af søens størrelse og det naturlige næringsstof i vandet. Oftest indeholder en sø det antal dyr, der naturligt er fødegrundlag til, og udsætning af dyr vil derfor oftest kræve tilskudsfodring for at fastholde et øget antal dyr. Tilskudsfodring vil, uanset om det sker i eller ved siden af søen, medføre, at der udledes næringsstoffer i vandet, hvorved søens naturlige balance ændres og kræver derfor dispensation (§ 43 NYT 46).

Opmærksomheden henledes i øvrigt på, at der i medfør af jagt- og vildtforvaltningsloven kun er tilladt at udsætte 1 ælling pr 150 m^2 eller 1 voksen and pr. 300 m^2 åben ubevokset vandflade.

Husdyr

Fortsat opretholdelse af flere af de beskyttede naturtyper kræver afgræsning. Afhængig af husdyrart og græsningstryk vil vegetationen på arealet blive mere eller mindre nedbidt, typisk således at de karakteristiske arter bevares. Græsning sker langt overvejende med kvæg, heste og får.

Det vil ikke kræve dispensation, at sætte husdyr, som alene græsser og opretholder naturtypen, på et § 3-areal. Sættes andre husdyr, som f.eks. grise, der ikke kun græsser, men også vender i jorden i søgen efter føde, ud på § 3-arealer kan det medføre, at der sker en ændring af tilstanden på det beskyttede areal. Massiv overgræsning af f.eks. heste kan også ændre tilstanden af § 3-arealet i et sådant omfang, at det vil kræve dispensation.

Forstlig udnyttelse

Med hensyn til normal forstlig udnyttelse af moser, der har karakter af f.eks. ellesump bemærkes, at hidtidig udnyttelse af den naturlige træbevoksning på sådanne arealer til træproduktion kan fortsættes, uden at der kræves dispensation. Der kan udføres såvel tyndingshugster som renafdrift under forudsætning af, at der ikke derved sker andre ændringer, som medfører, at ellesumpen ikke genopstår som sådan. Derimod kræver tilplantning af sådanne arealer dispensation.

Områder med plantede træer, og som er i almindelig skovbrugsmæssig omdrift, er ikke omfattet af beskyttelsen som moser, uanset om jordbundsforholdene isoleret set er af mosekarakter, jf. UfR2001.1278H, NKO 242, Nyt 292 og NKN 131-00142. Se også afsnit 2.4 og 5.1.

Foreligger der ikke driftsplaner, der godtgør driftshistorien på et areal, kan det være en vurdering af, hvorvidt træer i et moseareal er plantet eller selvsået, der er afgørende for, om arealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det taler til støtte for, at træer er plantet, hvis de står på række og/eller er ensaldrende. At træer ser ud til at være af samme alder, er dog ikke i sig selv udtryk for, at træerne på arealet er plantet, idet ensartetheden kan være fremkommet ved senere udtynding. Ensartet alder kan også skyldes, at et areal vokser til med træer, hvis det ikke længere afgræsses. Det vil tale imod, at træerne er plantet, hvis træer af samme art har forskellig alder, og hvis sammensætningen af træarter er forstmæssig atypisk og evt. uden forstlig værdi af betydning (NKO 242).

Tilplantning og lignende.

Tilplantning af beskyttede arealer med træer og buske, herunder vildtplantninger, juletræer og pyntegrøntbevoksninger, kræver dispensation. Dette gælder også i skovrejsningsområder. Umiddelbar genplantning f.eks. af læhegn kræver derimod ikke dispensation, jf. princippet om at hidtidig udnyttelse kan fortsætte uændret uden dispensation, forudsat at det nye hegn ikke afviger væsentligt fra det tidligere hegn.

Vej- og elanlæg

Etablering af vej- og ledningsanlæg gennem beskyttede naturtyper forudsætter dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, hvis anlægget ændrer tilstanden af det beskyttede område. En sådan dispensation gives ikke nødvendigvis, selvom den planlagte vej vil være eneste adgang til et område, der er udlagt som råstofindvindingsområde, jf. MAD1998.1290. Offentlige vej- og elanlæg kræver tillige tilladelse efter naturbeskyttelseslovens § 20, jf. bekendtgørelsen om godkendelse af offentlige vej- og ledningsanlæg m.v. i det åbne land. Kommunalbestyrelsen bør træffe afgørelse om de nødvendige dispensationer fra § 3, når der foreligger en principgodkendelse til anlægget efter § 20.

Terrænændringer, læhegn, vindmøller

Enhver form for terrænændringer, herunder råstofindvinding, etablering af nye læhegn samt opstilling af vindmøller og lignende, kræver dispensation.

Råstofindvinding

Råstofindvinding kræver dispensation, selvom der udelukkende er tale om indvinding til eget brug. Dette gælder også for indvinding på arealer, hvor der er anmeldt og anerkendt råstofindvindingsrettigheder i henhold til § 5, stk. 1-3, i lov nr. 285 af 7. juni 1972 om udnyttelse af sten, grus og andre naturforekomster i jorden og på søterritoriet. Se i øvrigt afsnit 5.3 om råstofloven.

Byggeri

Opførelse af enhver form for nyt byggeri på de beskyttede naturtyper forudsætter dispensation. Bebyggelse i tilknytning til en ejendoms eksisterende bygninger vil normalt ikke kræve dispensation, idet det må antages, at de fleste eksisterende bygninger har præget det omgivende areal på en sådan måde, at der ikke er mulighed for at karakterisere dem som en beskyttet naturtype, og at de nævnte omliggende arealer derfor normalt ikke er omfattet af § 3. Som eksempler på bygninger i tilknytning til eksisterende bebyggelse, der normalt ikke kræver en dispensation, kan nævnes nye erhvervsmæssigt nødvendige bygninger på eksisterende landbrugsejendomme, garager, carporte, udhuse og tilbygninger i øvrigt.

Se også afsnit 3.4 vedrørende § 3 arealer i byzone og sommerhusområder.

Campingvogne

Opstilling af campingvogne kan, hvis der er tale om en mere varig opstilling, være omfattet af forbuddet i naturbeskyttelseslovens § 3, idet en sådan aktivitet vil kunne være ensbetydende med en ændring af et beskyttet areals tilstand. Det beror på en konkret vurdering, om der kræves dispensation fra § 3 til opstilling af en campingvogn i en beskyttet naturtype (i modsætning til § 8 og §§ 15-18, der indeholder et udtrykkeligt forbud mod placering af campingvogne).

Opstilling af campingvogne i landzone i en længere periode kræver landzonetilladelse efter planloven.

Anlæg til husdyr

Etablering af anlæg til kreaturvanding, opstilling af læskure for kreaturer og fangfolde, der er nødvendige for græsning og høslæt, betragtes normalt som så perifere foranstaltninger, at de kan gennemføres uden dispensation. Omfattende anlæg, der ændrer tilstanden af naturtypen eller dele heraf, vil kræve dispensation.

Haver

Eksisterende havearealer er som hidtil ikke omfattet af den generelle beskyttelsesordning. Afgrænsning af havearealer er ikke nødvendigvis sammenfaldende med matrikelgrænserne omkring private ejendomme, f.eks. i sommerhusområder med store grunde,

Inddragelse af beskyttede arealer til nye haveanlæg er omfattet af den generelle beskyttelsesordning.

Søer i haver er omfattet af beskyttelsesbestemmelserne, forudsat at de opfylder kriterierne herfor, se også 3.3 og 3.7.

Naturpleje

De lysåbne naturtyper er en speciel og meget vigtig del af den danske natur. Betegnelsen dækker over en række forskellige naturtyper: klit, hede, overdrev, strandeng, fersk eng og mose med hver deres specielle dyre- og planteliv. Balancen mellem de naturmæssige vilkår og den kulturbetingede påvirkning er vidt forskellig og spænder fra stort set ingen påvirkning af klitter og klitheder til et behov for vedvarende ekstensiv drift af bl.a. enge og overdrev.

Hvis den jordbrugsmæssige udnyttelse i form af græsning eller høslæt ophører på kulturpåvirkede naturarealer som strandeng, fersk eng, overdrev samt visse hede- og mosearealer, vil de over varierende tidsrum skifte karakter. Den lysåbne vegetation vil gradvis forsvinde i takt med, at arealerne går over i tagrør, høje urter eller

gror til med vedplanter. En sådan udvikling vil på sigt indebære, at en række af de beskyttede naturtyper forsvinder, så den biologiske diversitet formindskes, og landskabets karakter ændres.

Plejeforanstaltninger, der klart tjener til at opretholde områdets hidtidige tilstand, vil kunne ske uden dispensation. Dette gælder for eksempel fjernelse af selvsået opvækst af træer, buske og invasive arter i begrænset omfang.

Foranstaltninger, der rækker ud over almindelig pleje af områdets hidtidige tilstand, kræver dispensation, selv om de tager sigte på at forbedre naturtilstanden, f.eks. hvis der er tale om en genopretning af en tidligere tilstand. Eksempelvis kan omfattende bekæmpelse af invasive arter kræve dispensation. Det gælder dog ikke, hvis sådanne arbejder udføres med hjemmel i en fredning, og det i fredningen er bestemt, at forbuddene i § 3 ikke skal gælde for de pågældende arbejder, jf. lovens § 38, stk. 5.

Se også afsnit 5.7 om rydningsbestemmelser efter lov om drift af landbrugsjorder.

Pleje af beskyttede naturtyper ejet af kommuner

Efter naturbeskyttelseslovens § 52, stk. 1, har kommuner, som ejer ikke fredede arealer, der omfattes af bestemmelserne om beskyttede naturtyper i lovens § 3 pligt til at pleje disse. Denne pligt gælder dog ikke for vandløb og søer. Efter § 52, stk. 2, skal kommunen pleje egne arealer inden for de internationale naturbeskyttelsesområder i overensstemmelse med Natura 2000-planen.

Plejepligten indebærer, at kommunen har ansvaret for, at de pågældende områder ikke varigt skifter karakter, og for at forhindre, at der sker irreversible skader. Dette opnås f.eks. ved fra tid til anden at tage slet, etablere afgræsning el. lign. eller ved at fjerne bl.a. selvsåede træer og buske.

Når staten ikke udtrykkelig er nævnt i § 52, skyldes det, at det forudsættes, at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand. På arealer, der ejes af Miljøministeriet, varetager Skov- og Naturstyrelsen pleje af de beskyttede naturtyper. Bestemmelsen omfatter ikke arealer, der tilhører kirker og præsteembeder. Kommunerne kan i forbindelse med udøvelse af tilsynet i medfør af lovens § 73 gøre statslige arealforvaltende myndigheder opmærksom på eventuel manglende pleje.

I modsætning til kommuner og staten har private ejere af § 3-områder ikke pligt til aktivt at bevare tilstanden af den beskyttede naturtype gennem pleje m.v. Private har således ingen handlepligt, men kun en pligt til ikke at foretage noget, der ændrer naturtilstanden. Se dog også afsnit 5.7 om rydningsbestemmelser efter lov om drift af landbrugsjorder.

3.7 Administrationen af dispensationsbeføjelsen

Bestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 3 er udformet som en forbudsbestemmelse, men med mulighed for at kommunalbestyrelsen kan dispensere i særlige tilfælde, jf. lovens § 65, stk. 3. De beskyttede naturtyper har alle deres særlige karaktertræk og bør ud fra en naturbeskyttelsesmæssig synsvinkel normalt bevares i videst mulig omfang.

Særlige omstændigheder

Der skal foreligge særlige omstændigheder, før der kan gives dispensation til for-

anstaltninger, som ændrer tilstanden i de beskyttede naturtyper, når ændringerne er væsentlige eller i modstrid med ønsket om at opretholde de pågældende naturtyper som sådanne.

Reglerne er under ét udtryk for en generel samfundsmæssig interesse i, at de beskyttede naturtyper opretholdes og ikke løbende forringes. Det er således ikke nok, at der er påvist en væsentlig jordbrugs- eller anden økonomisk eller rekreativ interesse i, at et indgreb finder sted jf. MAD2004.1096. For at et indgreb i områdets tilstand eventuelt kan accepteres, må der tillige enten være tale om et område, som ud fra naturbeskyttelseshensyn vurderes som uden særlig interesse, eller om et indgreb, der i sig selv ikke skønnes at medføre nogen afgørende forrykning af tilstanden i området jf. MAD2000.1105. Dog vil det ikke kunne udelukkes, at andre særlige interesser må tages i betragtning, herunder særlige samfundsmæssige interesser i et projekt samtidig med at den pågældende naturlokalitet er af mindre interesse.

En særlig omstændighed, der eventuelt kan begrunde dispensation fra § 3, kan være, at et ansøgt indgreb har en naturforbedrende funktion.

Internationale forpligtelser

Bestemmelserne i fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet skal overholdes, ligesom der i øvrigt skal tages væsentligt hensyn til målsætningerne i disse direktiver. Dette indebærer, at der i NATURA 2000-områderne skal følges en særlig restriktiv dispensationspraksis, jf. MAD2001.437. Dette gælder tilsvarende, når der er tale om levesteder for arter på Habitatdirektivets bilag IV (Se afsnit 4.3).

Dispensationsbeføjelsen i § 65, stk. 3, skal generelt administreres med væsentlig hensyntagen til målsætningerne i Ramsarkonventionen om beskyttelse af vådområder, Bernkonventionen om beskyttelse af Europas vilde planter og dyr samt naturlige levesteder og Bonnkonventionen om beskyttelse af vilde arter af migrerende dyr, herunder regionale aftaler om specielle arter, indgået i henhold til denne konvention.

Ramsarkonventionens formål er at udpege og beskytte vådområder af international betydning samt fremme en bæredygtig forvaltning af alle landets vådområder, læs mere om Ramsarområder og Ramsarkonventionens hjemmeside. Der er udpeget 27 Ramsarområder af international betydning i Danmark. De er alle beliggende indenfor grænserne af fuglebeskyttelsesområderne og skal derfor administreres efter samme særlige restriktive dispensationspraksis som nævnt ovenfor vedrørende Natura 2000-områderne.

Bernkonventionens formål er at beskytte Europas vilde dyr og planter samt deres naturlige levesteder med særlig fokus på truede og sårbare arter samt migrerende arter, se mere om Bern-konventionen samt Bern-konventionens hjemmeside. Bernkonventionens levestedsbeskyttelse er i Danmark gennemført via habitatdirektivet, og de udpegede levesteder er identiske med habitatområderne.

Bonnkonventionens formål er at styrke beskyttelsen af vandrende (trækkende) vilde dyr, som regelmæssigt krydser landegrænser, se Bonn-konventionens hjemmeside. Af Bonnkonventionens appendix I fremgår, hvilke arter der skal strengt beskyttes. Listerne tilføjes jævnligt nye arter ved partskonferencerne hvert 3. år. For tiden er den eneste relevante art med forekomst i Danmark havørn. Hvis havørn bruger et §3-område (f.eks. sø eller vandløb) til fødesøgning, bør der tages væsentlige hensyn hertil ved dispensationsbehandling.

I Bonnkonventionens regi er yderligere indgået en række regionale aftaler med relevans for §3-beskyttelsen: Den afrikansk-eurasiske vandfugleaftale (AEWA) og Aftale om beskyttelse af europæiske flagermus (EUROBATS).

Vandfugleaftalen (AEWA) har til formål at skabe en ramme for fælles beskyttelse af trækkende vandfuglearter, især dem der er udryddelsestruede eller har en ugunstig bevaringsstatus. Vandfugleaftalens annex II er en liste over de fuglearter, der er omfattet af aftalen. Listen tilføjes jævnligt nye arter ved partsmøderne hvert 3. år. For tiden er de §3-relevante arter med forekomst i Danmark følgende: alle lappedykkerarter, rørdrum, sort stork, hvid stork, skestork, alle svane-, gåse- og andearter, trane, engsnarre, blishøne, rørhøne, plettet rørvagtel, vandrikse, alle vadefugle- og ternearter. Hvis disse fuglearter bruger et §3-område til f.eks. at yngle eller søge føde i, bør der tages væsentlige hensyn hertil ved dispensationsbehandling.

Flagermusaftalen (EUROBATS) har til formål at beskytte alle arter af europæiske flagermus og deres levesteder. Hvis flagermus f.eks. søger føde over §3-områder som søer, moser, vandløb m.fl. bør der tages væsentlige hensyn hertil ved dispensationsbehandling.

Nabointeresser skal ikke varetages

I vurderingen af dispensationsansøgninger indgår en bedømmelse af områdets nærmere naturmæssige værdi. Heri kan indgå ikke blot en biologisk bedømmelse, men f.eks. også landskabelige eller kulturhistoriske hensyn kan tages i betragtning, jf. naturbeskyttelseslovens § 1. Derimod er generelle nabointeresser ikke omfattet af de hensyn, der skal varetages.

Små naturlokaliteter

Navnlig for de mindre naturlokaliteter er det af betydning, at de ikke vurderes isoleret fra omgivelserne. Principielt gælder det således, at interessen i at bevare f.eks. en af de små naturlokaliteter ikke blot behøver at knytte sig til den pågældende lokalitets værdi i sig selv som levested for planter og dyr. Interessen vil ofte også knytte sig til, at der ikke bliver forøgede afstande til lignende lokaliteter og dermed forringede spredningsmuligheder for plante- og dyrelivet. Derfor må f.eks. også de små naturlokaliteter, der ligger spredt i jordbrugsområderne, generelt søges bevaret i størst mulig udstrækning. Et områdes betydning for plante- og dyrelivet har ikke nødvendigvis sammenhæng med en beliggenhed inden for eller uden for de områder, som af planmyndigheden er udpeget som særlige indsatsområder for natur, landskab eller lignende. Beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens § 3 gælder uanset sådanne planlægningsmæssige udlæg.

Småsøer i byzone og sommerhusområder

Med hensyn til småsøer og vandhuller på under 500 m^2 i byzone og sommerhusområder forudsættes i almindelighed fulgt en lempelig dispensationspraksis i områder, hvor der er tale om småsøer og vandhuller uden større naturmæssig eller rekreativ betydning, hvis søerne er privatejede og ligger f.eks. i parcelhushaver og lignende eller i øvrigt ikke er offentligt tilgængelige.

Større naturmæssig betydning kan bl.a. være knyttet til forekomster af arter på Artsfredningsbekendtgørelsen og arter opført i de internationale naturbeskyttelsesdirektiver, -konventioner og –aftaler, se ovenfor under ”internationale forpligtelser”.

Det kan i lokalplanlægningen være bestemt, at sådanne søer skal bevares i deres nuværende tilstand.

3.8 Fastsættelse af vilkår

Dispensation kan gives på vilkår naturbeskyttelseslovens opstiller ingen begrænsninger for de vilkår, som kan stilles i forbindelse med en dispensation, idet det dog naturligvis må kræves, at vilkårene ligger inden for rammerne af lovens formålsbestemmelser i §§ 1 og 2. Vilkår må ikke være mere vidtgående end påkrævet (proportionalitetsprincippet) og skal endvidere være klart formulerede med henblik på at kunne håndhæves.

Det følger af lovens § 66, at betingelser, der knyttes til en tilladelse, er bindende for ejer og indehaver af andre rettigheder over ejendommen uden hensyn til, hvornår retten er stiftet. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at betingelser af varig interesse tinglyses på den pågældende ejendom på ansøgerens bekostning. Se også kapitel 6 om administrative bestemmelser.

Eksempler på vilkår i forbindelse med dispensationer kan f.eks. være tidspunkt for indgrebets udførelse, fysisk udformning, hydraulik, forbud mod udsætning af ænder, krebs og fodring, fjernelse af oprenset materiale, udsåning af frøblandinger, udførelse af naturpleje, bræmmer, forudgående orientering af museer med henblik på overvågning i forbindelse med oprensning mm.

Vilkår om erstatningsbiotoper

Det kan være velbegrundet i visse tilfælde at meddele dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 på vilkår om etablering af erstatningsbiotoper, hvor der foreligger en forudgående ansøgning. Kommunalbestyrelsen bør imidlertid udvise tilbageholdenhed med dette, da det ud fra en naturbeskyttelsesmæssig synsvinkel normalt vil være langt at foretrække, at de oprindelige naturområder med deres særegne karaktertræk bibeholdes i videst mulig omfang (Se NKO 75 og 481). For visse oprindelige naturtyper som f.eks. højmoser og lichenheder, væld og vældmoser,og søer med hængesæk mv. vil det normalt ikke være muligt at etablere erstatningsbiotoper, idet de biologiske og geologiske forudsætninger ikke findes andre steder.

Hvis det på baggrund af samfundsmæssige hensyn som forsyningssikkerhed eller trafiksikkerhed er nødvendigt at dispensere til forringende indgreb i § 3-områder, er det normalt en forudsætning, at der fastsættes vilkår om kompenserende foranstaltninger som erstatningspleje eller etablering af erstatningsbiotoper.

Dispensation og vilkårsfastsættelse i lovliggørelsessager

Som udgangspunkt bør en sag om efterfølgende dispensation behandles, som om det var en forudgående ansøgning om dispensation. Det skal ikke være lettere at opnå efterfølgende (lovliggørende) end forudgående dispensation, jf. bl.a. MAD2001.1558 om afslag på dispensation til lovliggørelse af tennisbane og MAD2004.828 om afslag på lovliggørende dispensation til bibeholdelse af et havneanlæg og en landingsbane. Efter almindelige forvaltningsretlige grundsætninger bør det dog overvejes, om der kan være andre grunde til at give dispensation (god tro, proportionalitet, samfundsmæssigt værdispild m.m.).

Der kan være behov for at stille vilkår om etablering af erstatningsbiotoper, genopretning af eller plejeforanstaltninger på eksisterende biotoper i tilfælde, hvor der er sket en lovovertrædelse, og der ikke stilles krav om en egentlig retablering af den pågældende biotop. Det kan især være relevant i situationer, hvor det er forbundet med uforholdsmæssigt store udgifter at forlange den oprindelige biotop retableret, eller hvor en retablering er umulig eller i hvert fald uigennemførlig inden for en overskuelig årrække. Det forudsættes dog, at erstatningsbiotopen muliggør en varetagelse af de beskyttede interesser trods indgrebet.

4 Samspil med andre dele af naturbeskyttelsesloven: fredninger, bygge- og beskyttelseslinier, NATURA 2000, naturpleje mv.

4.1 Fredninger

En del § 3-områder ligger inden for områder, som er fredet i henhold til naturbeskyttelseslovens kapitel 6 om fredning.

I modsætning til § 3-områder, som er omfattet af en generel, erstatningsfri beskyttelse, indebærer en fredning, at anvendelsen og beskyttelsen er reguleret gennem konkrete, individuelle bestemmelser for netop det fredede område. Afgørelser om fredning træffes efter en særlig procedure, og der ydes erstatning til de berørte, private lodsejere for den nedgang i handelsværdien, som fredningens forskrifter medfører.

Fredningsmyndighederne

En fredningssag kan rejses af miljøministeren ved By- og Landskabsstyrelsen, af en kommunalbestyrelse og af Danmarks Naturfredningsforening. Beslutning om, hvorvidt en fredning skal gennemføres, herunder dens nærmere afgrænsning og indhold samt erstatningerne, træffes af fredningsnævnet, der består af en dommer udpeget af miljøministeren, et medlem udpeget af miljøministeren og et medlem, valgt af kommunalbestyrelsen. Der findes 13 fredningsnævn, fordelt med 2-3 nævn for hver region, jf. bekendtgørelse nr. 1174 af 20. november 2006 om nedsættelse af fredningsnævn.

Afgørelser om fredning kan påklages til Naturklagenævnet, som også skal behandle alle afgørelser om fredninger, hvor de samlede erstatninger og godtgørelser overstiger 100.000 kr., uanset om afgørelsen herom i øvrigt er påklaget. Naturklagenævnet har fuld prøvelsesret i de sager, som nævnet behandler.

Naturklagenævnets afgørelser om erstatning kan påklages til en særlig taksationskommission, der består af en landsdommer udpeget af miljøministeren samt to andre medlemmer, der ligeledes udpeges af ministeren.

Endeligt kan afgørelser om fredning og de dertil knyttede erstatninger indbringes for domstolene.

Dispensationer fra og tilladelser i henhold til fredninger behandles af fredningsnævnene med mulighed for klage til Naturklagenævnet.

Kommunerne er tilsynsmyndighed for fredninger på tilsvarende måde som for § 3-områder.

Fredningernes omfang og indhold.

Der findes ca. 5.000 større eller mindre fredede områder i Danmark, som tilsammen udgør ca. 5 % af landets areal.

Fredninger gennemføres for at varetage et eller flere af de formål, som fremgår af naturbeskyttelseslovens § 1, og kan derfor have et meget forskelligt indhold, f.eks. beskyttelse af landskab, kulturhistorie, geologi, natur eller fremme af friluftslivet. Ofte vil der være tale om en kombination af disse interesser.

Mens fredninger tidligere udelukkende blev anvendt for at beskytte den eksisterende tilstand eller give øget adgang for offentligheden eller begrænse adgangen, har

det siden 1992 også været muligt at frede områder med henblik på at skabe en ønsket tilstand f.eks. ved naturgenopretning.

De fleste nyere fredninger har bestemmelser, der giver fredningsmyndighederne ret til at pleje det fredede område i overensstemmelse med fredningens formål, så den ønskede tilstand kan opretholdes. Kommunerne har også i øvrigt ret til at gennemføre pleje på alle privatejede, fredede områder til opnåelse af fredningens formål, jf. bekendtgørelse nr. 1604 af 20. november 2006 om pleje af fredede arealer, om tilsyn og om indberetninger.

Skov- og Naturstyrelsen udarbejdede sammen med Amtsrådsforeningen, Kommunernes Landsforening og Danmarks Naturfredningsforening i 2005 en Handlingsplan for fredning, som på grundlag af en beskrivelse af udviklingen af fredningsinstrumentet siden 1992 og en oversigt over andre instrumenter til naturbeskyttelse indeholder prioriteringskriterier og temaer for den fremtidige fredningsindsats.

Tilladelser/dispensation til ændringer i forhold til § 3 inden for fredede områder

Nogle fredninger medfører en yderligere regulering af anvendelsen af § 3-områderne, f.eks. forbud mod gødskning på eller omlægning af arealer, der hidtil har været gødsket eller omlagt. Andre fredninger fastslår blot områdernes status i forhold til naturbeskyttelseslovens § 3.

Ændring af tilstanden af et § 3-område kræver som alt overvejende hovedregel dispensation fra denne bestemmelse, uanset at området også er fredet, så der tillige skal dispenseres fra fredningen. Ansøgning om ændring af områdets tilstand skal derfor behandles både af kommunen som § 3-myndighed og af fredningsnævnet. Også plejetiltag i overensstemmelse med en fredning, der indebærer en ændring af tilstanden af et § 3-område, vil kræve en dispensation fra denne bestemmelse. (Se afsnit 3.4 om naturpleje)

Siden 1992 har det været muligt at undgå en sådan dobbeltbehandling i særlige tilfælde ved den såkaldte bonusbestemmelse i naturbeskyttelseslovens § 38, stk.6, hvorefter det i en fredning kan bestemmes, at forbuddene i bl.a. § 3 ikke skal gælde i det omfang, forholdet er reguleret i fredningen. Det er vigtigt at understrege, at det kun handler om helt konkrete forhold, f.eks. anlæg i forbindelse med et naturgenopretningsprojekt, der har haft en tilstrækkelig detaljeringsgrad, så det har været muligt at vurdere konsekvenserne heraf i forbindelse med behandlingen af fredningsforslaget. Der er således ikke tale om, at fredningen med en sådan bonusbestemmelse medfører en generel ophævelse af § 3-beskyttelsen inden for det fredede område eller fritagelse for ansøgning om tilladelser til at ændre tilstanden i § 3-områderne.

4.2 Bygge- og beskyttelseslinjer

Naturbeskyttelseslovens kapitel 2 indeholder ud over naturtypebeskyttelsen generelle bestemmelser om beskyttelse af klitfredede arealer og om bygge- og beskyttelseslinjer.

Hvor § 3 indeholder en beskyttelse af bestemte naturtyper, uanset hvor de er beliggende, vedrører bygge- og beskyttelseslinjerne beskyttelse af en række markante landskabselementer. De enkelte bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer har forskelligt indhold og formål.

En del § 3-områder ligger inden for områder, der tillige er omfattet af en beskyttelseslinje. Som eksempel kan nævnes strandenge og strandsumpe, der typisk ligger

inden for områder, der er omfattet af strandbeskyttelseslinjen. Denne beskyttelseslinje indeholder et forbud imod ændring af tilstanden og administreres lige så restriktivt som § 3-beskyttelsen.

En ændring af tilstanden af et § 3-område inden for en beskyttelseslinje kræver tillige dispensation fra denne bestemmelse.

Bygge- og beskyttelseslinjerne administreres lige som § 3 af kommunerne, bortset fra klitfrednings- og strandbeskyttelseslinien, der administreres af Miljøministeriets miljøcentre.

4.3 NATURA 2000-områder og generelt beskyttede arter

Omkring 40 % af det § 3-beskyttede areal ligger i de såkaldte Natura 2000-områder, hvor der gælder særlige krav til beskyttelse, administration og forvaltning. Natura 2000-områder er samlebetegnelsen for fuglebeskyttelsesområder og habitatområder, som er udpeget i medfør af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet og EF-habitatdirektivet.

§ 3-områderne rummer desuden en stor del af levestederne for de arter, hvis yngle- og rasteområder Danmark er forpligtet til at beskytte i medfør af habitatdirektivet, uanset om de befinder sig inden for eller uden for Natura 2000-områder.

Forpligtelser i Natura 2000-områder

Natura 2000 er et netværk af beskyttede naturområder i hele EU. I Danmark kaldes områderne også for internationale naturbeskyttelsesområder, og her indgår tillige Ramsarområderne.

I Danmark er der aktuelt (februar 2009) udpeget 254 habitatområder og 113 fuglebeskyttelsesområder, der tilsammen dækker 16.638 km^2. Af disse ligger 3.591 km^2 på land, svarende til 8,3 pct. af Danmarks areal. Der er udpeget habitatområder for 59 naturtyper og 35 dyre- og plantearter samt fuglebeskyttelsesområder for 84 fuglearter

Se kort over Natura 2000-områderne.
Læs mere om Natura 2000 på By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside.

Natura 2000-områder udpeges i medfør af lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder (miljømålsloven). Udpegningen er en vigtig del af den danske opfyldelse af fuglebeskyttelses- og habitatdirektiverne og er bindende for myndighederne. Læs mere om grundlaget for udpegningen af det enkelte område.

Fuglebeskyttelsesdirektivet har til formål at beskytte vilde fuglearters levesteder og rastepladser, mens habitatdirektivet har til formål at sikre bevarelsen af naturtyper samt dyre- og plantearter og deres levesteder, som i europæisk sammenhæng anses for truede, sjældne eller sårbare.

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som områderne er udpeget for. Gunstig bevaringsstatus er defineret i habitatdirektivets art. 1 og indarbejdet i bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 med senere ændring om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (habitatbekendtgørelsen), se nedenfor. En naturtypes bevaringsstatus vurderes ud fra udbredelsesområde, struktur og funktioner samt karakteristiske arter. En arts bevaringsstatus vurderes ud fra bestandsudvikling, udbredelsesområde og levesteder.

Hovedparten af de udpegede områder på land består af forskellige naturarealer (skov, hede, overdrev, søer m.m.), men der indgår også mange arealer, der udnyttes landbrugsmæssigt. Landbrugsarealerne rummer ofte naturtyper omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, typisk eng, strandeng eller overdrev. De lysåbne arealer er i mange tilfælde vigtige i forhold til beskyttelsen, da de har vigtige biologiske funktioner, både i sig selv og i kraft af deres virke som spredningskorridorer.

Natura 2000-områderne på land indeholder naturtyper og levesteder med vidt forskellig sårbarhed over for bl.a. næringsstofpåvirkning. Det er i den konkrete sagsbehandling derfor nødvendigt at vurdere påvirkningerne i forhold til udpegningsgrundlaget for det pågældende Natura 2000-område, herunder i forhold til de enkelte naturtyper og deres sårbarhed.

I Natura 2000-områderne skal der sikres eller genoprettes en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som det enkelte område er udpeget for. Der må derfor i planlægningen og ved enkeltsagsadministration, f.eks. i forbindelse med dispensationer fra naturbeskyttelseslovens § 3, ikke træffes dispositioner, der kan indebære forringelse af områdets naturtyper og levestederne for arterne, eller kan medføre forstyrrelser, der har betydelige konsekvenser for de arter, området er udpeget for. Dette har også betydning for planer og dispensationer til aktiviteter uden for områder, hvis aktiviteterne forventes at medføre en påvirkning ind i områderne. Det følger af habitatdirektivets artikel 6, stk. 3.

De særlige regler for administration af tilladelser, godkendelser, dispensationer mv. i forhold til de udpegede Natura 2000-områder fremgår af Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 med senere ændring om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (habitatbekendtgørelsen). Dispensationer fra § 3 er omfattet af bekendtgørelsen, jf. § 8, stk. 3.

Habitatbekendtgørelsen indeholder bl.a.:
forbud mod planlægning for visse aktiviteter inden for Natura 2000-områderne, herunder udlæg af nye områder til byzone, sommerhusområder og råstofindvinding samt planlægning for større vejanlæg mv. samt nye eller væsentlige udvidelser af tekniske anlæg,
krav om at planer og projekter, der kan påvirke Natura 2000-områder væsentligt, skal konsekvensvurderes, og
bestemmelser om, at planer og projekter kun må vedtages, og tilladelser, godkendelser og dispensationer kun må gives, hvis det kan udelukkes, at det kan skade området, uanset om planen eller projektet er inden for eller uden for de udpegede områder.

Bekendtgørelsen gengiver endvidere de fravigelsesmuligheder, som direktiverne indeholder.

Udførlig vejledning til habitatbekendtgørelsen fås i Vejledning til bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, By- og Landskabsstyrelsen 2009.

Anmeldepligt

Kommunen bør være opmærksom på, at ejere af arealer inden for Natura 2000-områder efter naturbeskyttelsesloven og skovloven er forpligtet til at forhåndsanmelde en række aktiviteter, der normalt ikke kræver tilladelse, godkendelse eller dispensation efter miljø- og naturbeskyttelseslovgivningen. Det gælder bl.a. aktivi-

teter på en række natur- og kulturarealer, som ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. De anmeldelsespligtige aktiviteter fremgår af bilag 2 til naturbeskyttelsesloven. Anmeldelser efter naturbeskyttelseslovens § 19 b sker til kommunen.

Anmeldelsen skal ske, inden aktiviteten sættes i gang, for at myndighederne kan vurdere, om den ønskede driftsændring eller aktivitet kan påvirke arter og naturtyper negativt. Se bekendtgørelse nr. 1744 af 14. december 2006 om anmeldelsesordningen efter naturbeskyttelseslovens § 19 b og skovlovens § 17 og Vejledning om anmeldelsesordning.

Kommunal handlepligt

I naturbeskyttelsesloven (§§ 19 c – 19 f) og skovloven (§§ 18 – 21) er der fastsat regler, der forpligter de ansvarlige myndigheder til at indgå aftaler eller træffe andre foranstaltninger med henblik på at beskytte Natura 2000-områderne mod forringelser og væsentlige forstyrrelser samt skabe grundlag for at iværksætte de nødvendige bevaringsforanstaltninger. Kommunen skal være opmærksom herpå også i forbindelse med behandling af § 3-sager.

Det er myndighedernes ansvar, at de nødvendige foranstaltninger, der skal til for at beskytte arterne og naturtyperne, føres ud i livet. Til brug herfor skal der inden udgangen af 2009 foreligge en statslig Natura 2000-plan for Natura 2000-områderne. Planen skal indeholde en basisanalyse, mål for naturtilstanden i Natura 2000-områderne og et indsatsprogram.

Indtil Natura 2000-planerne foreligger, pålægger naturbeskyttelsesloven (lovens § 19 f) og skovloven (lovens § 21) myndighederne at gribe ind, hvis man f.eks. i forbindelse med behandlingen af en ansøgning eller en forhåndsanmeldelse opdager, at den nuværende drift påvirker Natura 2000-området i strid med Habitatdirektivet, og vurderer, at en afhjælpning af dette forhold ikke kan afvente Natura 2000-planen.

Generel beskyttelse af visse dyre- og plantearter efter Habitatdirektivet

Ved administrationen af naturbeskyttelseslovens § 3 skal kommunen være opmærksom på, at en række dyre- og plantearter efter habitatdirektivets artikel 12 og 13 er strengt beskyttede, uanset om de forekommer inden for et af de udpegede Natura 2000-områder eller udenfor. De beskyttede arter fremgår af direktivets bilag IV. En fortegnelse over de i Danmark naturligt hjemmehørende arter, som er omfattet af direktivets bilag IV, findes som bilag 11 til bekendtgørelse om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (habitatbekendtgørelsen).

Beskyttelsen indebærer, at der ikke må gives tilladelse, godkendelse eller dispensation til planer og projekter, som vil kunne beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er listet i habitatdirektivets bilag IV a eller ødelægge de plantearter, som er optaget i habitatdirektivets bilag IV b.

Der henvises til § 11 i habitatbekendtgørelsen og til Vejledning til bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, By- og Landskabsstyrelsen 2009.

5 Forholdet til anden lovgivning

5.1 Skovloven

Kommunen har også tilsynet med § 3-arealer, der opfylder naturbeskyttelseslovens størrelseskrav, og som ligger i fredskov. Dog fører Skov- og Naturstyrelsen tilsyn med arealer, der ejes af Miljøministeriet, jf. § 3, stk. 1, i bekendtgørelse om pleje af fredede arealer, om tilsyn og om indberetninger.

Ændring af tilstanden på fredskovspligtige § 3-arealer kan kræve en dispensation både efter naturbeskyttelsesloven og skovloven. Efter skovloven kræves således dispensation til byggeri, anlæg, terrænændringer og anbringelse af affald. Tilsyn efter skovloven føres af Skov- og Naturstyrelsen.

I skovlovens § 28 er der en supplerende bestemmelse om beskyttelse af søer, moser, heder, strandenge eller strandsumpe, ferske enge og biologiske overdrev, som ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, fordi de er mindre end de der fastsatte størrelsesgrænser. Endvidere er der en beskyttelse af vandløb, som ikke er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Tilsynet med disse småbiotoper føres af Skov- og Naturstyrelsen.

5.2 Husdyrgodkendelsesloven

Lov nr. 1572 af 20. december 2006 om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug (herefter kaldet husdyrgodkendelsesloven) skal i medfør af sin formålsbestemmelse bl.a. medvirke til at værne om naturen og beskytte den med dens bestande af vilde planter og dyr og deres levesteder.

Husdyrgodkendelsesloven indeholder en række bestemmelser, som fremhæver naturbeskyttelsesaspektet. Det drejer sig om bestemmelserne i §§ 7, 8 samt 21 og 25 om bufferzoner omkring særlig sårbar natur, §§ 19 og 23, der stiller krav til kommunalbestyrelsens vurdering af en ansøgning om tilladelse eller godkendelse af husdyrbrug, §§ 27 og 29 om vilkårsfastsættelse og § 31 afslag på en ansøgning, som ikke lever op til kravet om varetagelse af hensynet til omgivelsernes sårbarhed og kvalitet.

Naturbeskyttelseslovens § 3 har direkte betydning for reguleringen af husdyr efter husdyrgodkendelsesloven. Afgrænsningen af de naturtyper, som er beskyttet af husdyrgodkendelseslovens § 7, tager således udgangspunkt i naturbeskyttelseslovens § 3. Bestemmelsen forbyder etablering af nye husdyrbrug på mere end 15 dyreenheder (for pelsdyrbrug dog allerede fra 3 dyreenheder) inden for en afstand af 300 m fra nedenstående beskyttede naturtyper. Bestemmelsen forbyder også udvidelse og ændringer af eksisterende husdyrbrug, der er, eller derved bliver større end 15 dyreenheder, hvis ændringen medfører en øget ammoniakfordampning, jf. husdyrloven § 7, stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal sikre sig, at der ikke sker en sådan forøgelse af ammoniakfordampningen, førend en ansøgt udvidelse eller ændring kan godkendes, jf. husdyrlovens § 21. Følgende naturtyper er omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 7, stk. 1:

- Højmose.
- Lobeliesø.
- Hede større end 10 ha, som er omfattet af naturbeskyttelsesloven § 3, og beliggende uden for internationale naturbeskyttelsesområder.
- Overdrev større end 2,5 ha, som er omfattet af naturbeskyttelsesloven § 3, og beliggende uden for internationale naturbeskyttelsesområder.

- Hede som er omfattet af naturbeskyttelsesloven § 3 og beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder.
- Overdrev, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale beskyttelsesområder.
- Ammoniakfølsomme søer, herunder kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger og brunvandede søer og vandhuller, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale beskyttelsesområder.

Der vil ske en statslig udpegning af de ammoniakfølsomme søer i Natura 2000-områderne, efterhånden som søerne bliver kortlagt som led i Natura 2000-planlægningen, og afstandskravet på 300 m vil træde i kraft i takt med udpegningen. Afstandskravene for naturtyperne under nr. 1-6 gælder umiddelbart fra lovens ikrafttræden den 1. januar 2007.

Bemærk, at størrelseskravet til heder og overdrev, der ligger uden for de internationale beskyttelsesområder, ikke er ens i hhv. naturbeskyttelsesloven og husdyrgodkendelsesloven. Således er ikke alle heder og overdrev, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, omfattet af forbuddet i husdyrgodkendelsesloven. For højmoser og lobeliesøer gælder, at disse er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, hvis de opfylder størrelseskravet eller er beliggende i en mosaik af beskyttede naturområder. De er derimod omfattet af forbuddet i husdyrgodkendelsesloven uanset deres størrelse, jf. § 7, stk. 1, nr. 1-2.

Bemærk endvidere, at naturområder, der ligger i mosaik og derved opfylder størrelseskravet i naturbeskyttelsesloven, ikke er omfattet af husdyrgodkendelsesloven. Husdyrgodkendelsesloven er målrettet den konkrete naturtype og ikke en mosaik af naturtyper, der tilsammen overstiger husdyrgodkendelseslovens størrelseskrav.

Efter husdyrgodkendelseslovens § 25 skal kommunalbestyrelsen endvidere vurdere merdepositionen af ammoniak fra stald og lager, hvis en ansøgt etablering, udvidelse eller ændring af husdyrbrug ligger i afstand fra 300 til 1000 m fra en naturtype, fra hvilken der gælder et afstandskrav efter § 7.

Se nærmere om husdyrgodkendelseslovens § 7 og § 25 i Vejledning om tilladelse og miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug (Skov- og Naturstyrelsen 2006).

Til vejledningen er knyttet et kortværk, som er relevant for administrationen af naturbeskyttelseslovens § 3:
Kortværk over beskyttede naturytper med ammoniak-bufferzone. Kortværket kan ses på Miljøportalen.

Kortværket er baseret på de kommunale vejledende registreringer af beskyttede naturområder efter naturbeskyttelseslovens § 3. Kommunerne har ansvaret for at opdatere den vejledende registrering på Miljøportalen. Det er tilstanden på et givet areal på et givent tidspunkt, samt om arealet opfylder naturbeskyttelseslovens definitioner og husdyrgodkendelseslovens krav om arealstørrelse og beliggenhed, der afgør, om det pågældende areal afkaster bufferzoner.

Bestemmelserne i husdyrgodkendelsesloven og regler udstedt i medfør af denne lov indebærer, at der inden for en afstand af 1000 m fra de sårbare naturtyper er lagt loft over, hvor stor en merdeposition af ammoniak fra stald og lager, der kan tillades ved en etablering, udvidelse eller ændring af husdyrbrug.

Tilsvarende er der er lagt loft over fosfor- og nitratbelastningen af Natura 2000-områder. Der stilles således krav til fosforoverskuddet i udbringningsarealerne i

oplande til Natura-2000 områder, der er overbelastet med fosfor. For så vidt angår nitrat, fokuserer beskyttelsen af vandområder mod nitratbelastning i forhold til overfladevand på de oplande, der afvander til de mest sårbare Natura 2000-områder. For landbrugsarealer, der afvander til sådanne vandområder, stilles krav om et lavere husdyrtryk per hektar end de generelle harmoniregler giver mulighed for. De nærmere regler findes i bekendtgørelse nr. 1696 af 19. december 2006 om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug.

Der er tale om midlertidige beskyttelsesniveauer for ammoniak, nitrat og fosforoverskud i forbindelse med godkendelse af husdyrbrug efter husdyrgodkendelsesloven, der skal erstattes, når vand- og Natura 2000-planerne foreligger.

Der henvises i den forbindelse til følgende kortværker vedr. husdyrgodkendelsesloven:
Fosfor: Kortværk over fosforklasser (oplande til Natura 2000 områder overbelastet med fosfor, samt lavbundsareal med okkerklasse II eller derover.
Nitrat (overfladevand): Kortværk over nitratklasser.
Nitrat (grundvand): Kortværk over nitratfølsomme indvindingsområder.

Kortværkene kan ses på Miljøportalen.

I henhold til husdyrgodkendelseslovens § 23 skal kommunalbestyrelsen i sin vurdering af en ansøgning varetage blandt andet hensynet til naturen med dens bestande af vilde planter og dyr og deres levesteder, herunder områder der er beskyttet mod tilstandsændringer eller fredet, udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde. Der er således i et vist omfang mulighed for at inddrage de § 3 områder, der ikke er omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 7, når der er tale om en placering af et husdyrbrug i nærheden af bl.a. sårbar natur, eller hvis de f.eks. rummer særligt beskyttelseskrævende arter. Miljøgodkendelsen vil kunne indeholde vilkår, der sikrer, at naturbeskyttelsesloven er overholdt.

Det fremgår imidlertid også, at der uafhængigt af miljøgodkendelsesordningen fortsat vil skulle ske en håndhævelse af naturbeskyttelseslovens § 3, hvis der udføres aktiviteter, der vil føre til tilstandsændringer i et beskyttet område. Også foranstaltninger uden for det beskyttede område kan kræve dispensation efter § 3, jf. afsnit 3.4.

5.3 Råstofloven

Bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 3 kan ikke fortrænges af, at noget tillades eller er udtrykkeligt tilladt efter anden lovgivning. Råstofindvinding i § 3-område kræver således tilladelse, uanset om der er tale om ansøgning om tilladelse til råstofindvinding, anmeldelse af ikke erhvervsmæssig indvinding eller anmeldelse af prøvegravning. I forbindelse med ansøgning om tilladelse til indvinding skal kommunalbestyrelsen ifølge råstoflovens "samordningspligt" behandle naturbeskyttelsesinteresser. I forbindelse med anmeldelse af ikke erhvervsmæssig indvinding og prøvegravning er det en betingelse for indvindingen eller prøvegravningen, at der gives dispensation eller tilladelse efter naturbeskyttelsesloven. Tilladelse eller dispensation er også nødvendig, selvom området er omfattet af forlængede anmeldte rettigheder, eller der er foretaget ekspropriation.

Efter praksis er søer, der er dannet som følge af gravning under grundvandsspejlet i råstofgrave, omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, når udgravningen er afsluttet, forudsat at søen er større end 100 m^2, og der har udviklet sig et karakteristisk dyre- og planteliv i tilknytning til søren. En råstofgrav betragtes i den sammenhæng normalt som færdigt udgravet, når efterbehandlingen er afsluttet og godkendt af råstofmyndigheden, jf. § 43 Nyt 6, og NYT 324. Se i øvrigt afsnit 2.1 om søer.

5.4 Vandløbsloven

Langs naturlige eller i regionplanen højt målsatte vandløb og søer er der efter vandløbslovens § 69 udlagt beskyttelsesbræmmer på 2 m bredde. Efter ikrafttrædelsen af vandplanerne i medfør af miljømålsloven i de enkelte vanddistrikter vil bræmmebestemmelsen fortsat gælde for naturlige vandløb og søer. Men i stedet for vandløb og søer, der er højt målsat i regionplanen, vil den være gældende for vandløb og søer, der i vandplanen mindst har miljømålet god tilstand eller godt økologisk potentiale.

Disse vandløb og søer er i vidt omfang sammenfaldende med de vandløb og søer, der omfattes af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1. Der er efter vandløbslovens § 69 forbud mod dyrkning, jordbehandling, terrænændring m.v. i 2 m-bræmmen. Der kan efter vandløbsloven ikke dispenseres fra dette forbud. Der kan derfor heller ikke i bræmmearealet dispenseres fra naturbeskyttelseslovens § 3 til de foranstaltninger, som er nævnt i vandløbslovens § 69. Der henvises i øvrigt til Skov- og Naturstyrelsens Vejledning om bræmmer langs vandløb og søer (Skov- og Naturstyrelsen, Januar 2002).

Bræmmebestemmelsen gælder ikke for isolerede søer under 100 m^2. Sådanne søer er heller ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Andre forhold (vandløbsregulering, vandløbs- og sørestaurering og vandløbsvedligeholdelse), der er reguleret af både vandløbsloven og naturbeskyttelsesloven er omtalt i afsnit 3.6.

5.5 Planloven

Retningslinjer i kommuneplaner

Efter planlovens § 11, stk. 2, nr. 2, skal kommuneplanen på baggrund af en samlet vurdering af udviklingen i kommunen indeholde retningslinjer for arealanvendelsen. De emner, der skal behandles i retningslinjerne er listet op i kommuneplankataloget, der fremgår af planlovens § 11 a.

Kommuneplanerne skal bl.a. indeholde retningslinjer for varetagelsen af naturbeskyttelsesinteresserne, herunder beliggenheden af naturområder med særlige naturbeskyttelsesinteresser, bl.a. de områder, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelsesbestemmelser, herunder § 3-områder, økologiske forbindelser samt potentielle naturområder og potentielle økologiske forbindelser.

Grundlaget for retningslinjerne om varetagelse af naturbeskyttelsesinteresserne er naturbeskyttelseslovens bestemmelser om beskyttede naturtyper, beskyttelseslinjer samt fredede arealer.

Retningslinjerne og de områdeudpegninger, der følger af retningslinjerne, oplyser om, hvilke hensyn kommunalbestyrelsen – sammen med et konkret skøn, når der er pligt til at fortage et sådant efter lovgivningen – vil lade indgå i afvejningen ved behandling af en ansøgning om tilladelse eller dispensation efter lovgivningen. Desuden udgør retningslinjerne grundlaget for kommunens naturforvaltning og andre tiltag til nye aktiviteter mv.

Retningslinjerne for varetagelse af naturinteresserne udgør grundlaget for planlægningen og for administrationen af planlovens landzonebestemmelser og for kommunens administration af øvrige lovbestemmelser - typisk i naturbeskyttelsesloven om beskyttelseslinjer og naturtyper. Kommuneplanens retningslinjer for vare-

tagelsen af naturbeskyttelsesinteresserne skal indgå i kommunernes forvaltning af naturbeskyttelsen og bør således videreføre amternes naturkvalitetsplanlægning.

Retningslinierne i "Regionplan 2005" fastholdes med bindende retsvirkning som et landsplandirektiv, indtil kommunen har opdateret kommuneplanen med det nye indhold. Se Miljøministeriets Vejledning om kommuneplanlægning, 2008.

Lokalplaner

En vedtaget lokalplan, der forudsætter indgreb i et beskyttet område, vil ikke kunne realiseres, med mindre der meddeles dispensation dertil fra bestemmelserne i naturbeskyttelsesloven.

Når et af de tre miljøcentre med planbehandling modtager lokalplanforslag fra kommunalbestyrelsen i forbindelse med offentlighedsperioden efter planloven, foretager centret en gennemgang af planforslaget ud fra de særlige hensyn, som Miljøministeriet varetager. Der tages i den forbindelse stilling til, om der er anledning til at fremsætte indsigelse efter planlovens § 28. Dette kan være tilfældet, hvis lokalplanen forudsætter en dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3, som er i strid med de hensyn, som skal varetages efter naturbeskyttelsesloven. Evt. indsigelse skal være fremsat inden udløbet af offentlighedsperioden.

Det forhold, at et Miljøcenter ikke har fremsat indsigelse mod en lokalplan i henhold til planlovens § 28 er ikke ensbetydende med, at der automatisk kan forventes meddelt dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 til realisering af planen. Der skal i hvert enkelt tilfælde – også for lokalplanlagte projekter – foretages en konkret vurdering efter § 3.

Særligt om VVM-proceduren

Projekter og anlæg omfattet af planlovens VVM-regler.

Nogle projekter og anlæg forudsætter en forudgående vurdering efter VVM-reglerne. VVM-reglerne fremgår af planlovens §§ 11 g-11 i og bekendtgørelse nr. 1335 af 6. december 2006 (VVM-bekendtgørelsen). De projekter og anlæg, der er omfattet af VVM-reglerne, fremgår af bekendtgørelsens bilag 1 og 2. Det skal i den forbindelse bemærkes, at husdyrbrug ikke længere er omfattet af planlovens VVM-regler.

Sagsbehandlingen i henhold til VVM-reglerne afsluttes altid ved enten en afgørelse om, at anlægget ikke er VVM-pligtigt, eller der efter en afsluttet VVM-procedure er meddelt VVM-tilladelse eller afslag, jf. VVM-bekendtgørelsens § 9.

VVM-proceduren er nærmere beskrevet i VVM-Vejledning - om visse offentlige og private anlægs indvirkning på miljøet (2001), der fortsat kan anvendes med de modifikationer, der følger af kommunalreformen.

Efter § 5, stk. 3, i VVM-bekendtgørelsen er der en formel kobling mellem VVM-reglerne og bl.a. naturbeskyttelseslovens § 3. Det vil ofte være mest hensigtsmæssigt, hvis en dispensation fra § 3 først meddeles, når sagens behandling i henhold til VVM-reglerne er afsluttet.

5.6 Museumsloven om sten- og jorddiger

Reglerne om beskyttelse og pleje af sten- og jorddiger mv. blev ved en ressortomlægning i november 2001 overført fra Miljøministeriet til Kulturministeriet. Med ændring af naturbeskyttelsesloven og museumsloven i 2004 blev bestemmelserne

overført fra naturbeskyttelsesloven til museumsloven og indarbejdet i et nyt kapitel 8 a om bevaring af sten- og jorddiger og fortidsminder. Forslaget havde til hensigt at sikre en kontinuerlig og ensartet administration af de overførte bestemmelser, og der var hovedsagelig tale om en rent teknisk overførsel. Der var med lovforslaget således ikke tilsigtet væsentlige indholdsmæssige ændringer i den eksisterende retstilstand på dette område.

Reglerne om beskyttede sten- og jorddiger findes i museumsloven, Kulturministeriets lovbekendtgørelse nr.1505 af 14. december 2006, samt i tilhørende bekendtgørelser. Det er kommunerne, som kan dispensere fra denne beskyttelse, mens Kulturarvsstyrelsen fører tilsyn.

De beskyttede sten- og jorddiger og lignende omfatter bl.a. diger, der ligger på eller afgrænser naturtyper, der er beskyttede efter naturbeskyttelseslovens § 3, jf. bekendtgørelse nr. 1511 af 14. december 2006 om beskyttede sten- og jorddiger og lignende. Kommunerne og andre offentlige myndigheder har pligt til at pleje de diger og gærder, som de selv ejer på tilsvarende vis, som de områder, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3.

5.7 Lov om drift af landbrugsjorder

Lov om drift af landbrugsjorder omfatter en række arealer, der også betragtes som naturarealer og som kan være omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det er især arealer, som har karakter af småbiotoper og småplantninger, har drift som såkaldt halvkultur, eller henligger som udyrket og lysåbent areal (bl.a. ferske enge, strandenge, overdrev og heder). Se Plantedirektoratets hjemmeside for yderligere information.

Rydningspligt

Ifølge driftslovens § 5 skal ejere eller brugere af landbrugsjorder holde disse fri for opvækst af træer og buske, såkaldt rydningspligt. Der er dog en række undtagelser fra rydningspligten, som omfatter plantage og skov, læhegn o. lign., småbiotoper og småplantninger til og med 0,5 ha, arealer med anden lovlig beplantning, arealer med stævningsskov mv. samt solitære træer og buske, klitfredede arealer og arealer, der er vanskeligt tilgængelige mv. Se bekendtgørelse nr. 460 af 13. juni 2005 om jordressourcens anvendelse til dyrkning og natur.

Rydningspligten kan varetages f.eks. ved græsning og slåning efter behov, idet opvækst af træer og buske ikke må være mere end 5 år gamle. Hedearealer i naturbeskyttelseslovens forstand må kun slås og ryddes i perioden 1. august til 30. april. Høslæt må kun finde sted i perioden 1. juli til 30. april. Øvrige arealer, som ikke er omfattet af andre regler i forbindelse med landbrugsstøtteordninger må kun slås og ryddes i perioden 1. november til 31. marts, og høslæt må kun finde sted i perioden 1. juli til 30. april. Ekstensiv slåning og rydning med håndbårne redskaber må dog foretages året rundt.

Reglerne i naturbeskyttelseslovens § 3, jf. § 65 stk. 3, om, at der kræves dispensation til indgreb, der ændrer tilstanden, gælder også på arealer omfattet af rydningspligt i medfør af lov om drift af landbrugsjord. Se også om naturpleje i afsnit 3.4.

Fredede arealer er ikke omfattet af rydningspligten, hvis rydning er i konflikt med fredningsbestemmelserne. Dette kan også omfatte arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Bestemmelse om rydningspligt er ikke til hinder for opretholdelse af andre former for natur, hvis de var etableret ved driftslovens ikrafttræden den 1.september 2004, eller hvis de sker i overensstemmelse med anden lovgivning eller vedtagne planer.